

KARSZT- és
BARLANGKUTATÁSI
TÁJÉKOZTATÓ

KIADJA

A

MAGYAR KARSZT- ÉS BARLANGKUTATÓ TÁRSULAT

KÉZIRAT GYANÁNT

1960

KARSZT-ÉS BARLANGKUTATÁSI TÁJÉKOZTATÓ

Kiadja
a
MAGYAR KARSZT-ÉS BARLANGKUTATÓ
TÁRSULAT
Budapest

1960
Január-február

A kiadvány sokszorosítását

a Művelődésügyi Minisztérium Kiadói Főigazgatósága

23.593/1960. szám alatt engedélyezte.

szerkesztő:

B a l á z s D é n e s

Felelős kiadó:

Dr. H e g e d ű s G y u l a

Lektorok:

Neppel Ferenc és Hazslinszky Tamás

A sokszorosítást végezte az Élelmezésügyi Minisztérium
Terményforgalmi Igazgatóságának
házinyomdája.

Budapest, 1960. február hó.

Készült 450 példányban.

ELŐJÖTTÜNK BARLANGJAINKBÓL....

Tizenöt év múlt el azóta, hogy Budapest népe, fővárosunk lakossága, elhagyta Magyarország legnagyobb barlangrendszerét, Budapest óvóhelyeit. Igazi barlang nem mindenkinek jutott, pedig Budapest valamennyi barlangját felhasználtuk annak idején védekezésül. Barlangokba menekültünk, mint régen őseink. Mi a háboru borzalmai ellen védekeztünk, őseink a hideg ellen, a fenevadak ellen találtak védelmet a barlangokban. Azok, akiknek nem jutott természetes barlang, mesterségesen építettek maguknak barlangokat, óvóhelyet, mert ennek védelmében bíztak a legjobban.

Tizenöt éve, hogy a szovjet csapatok békét hoztak fővárosunknak sok évi háboru után. Tizenöt éve, hogy először köszönthettük örömmel, szeretettel felszabadítóinkat, és azóta minden év február hónapjában együtt esendül fel budapesti emlékünnepek sorozatán az Internacionále, a szovjet himnusz és a magyar himnusz első versszaka: Isten áldd meg a magyart jókedvvel, bőséggel, Vajon hányan gondolják aztán végig himnuszunk szövegét annak hatodik versszakáig: ... "Bajt az üldözött, a felé kard nyul barlangjába", Leszögezve, meghatározva, hogy az ember mindig és mindenkor végső fokon a barlangok védelmét kereste, ha bajba jutott.

Mi barlangkutatók is hivatkozni szoktunk arra, ha munkánkat, lelkesedésünket megérteni nem akarókkal kell vitatkoznunk, hogy kutatásunk eredményei, más értékségük mellett, még háborus védelmi szempontból is jelentékenyek, de őszintén hisszük, hogyha minden erőnkkel akarjuk, soha többé nem kell az embernek háboru miatt barlangok védelmét keresnie. Bizunk és bizzunk abban, hogy a Szovjetunió vezette béketábor megvédi a békét és Magyarország legnagyobb barlangrendszerére, Budapest óvóhelyeire soha többé nem lesz szükségünk.

Budapest, 1960. február 12.

Barátosi József
az MKBT ügyvezető társelnöke

NEMKARSZTOS ÜREGEK GENETIKÁJA MAGYARORSZÁGI PÉLDÁK ALAPJÁN

Irta: Ozoray György

Magyarországon is, mint a Földön általában, a járható méretű, természetes eredetű üregek nagyobb része karsztos jellegű. A nemkarsztosodó kőzetek üregei kisebb számúak és főleg sokkalta kisebb méretűek. /Többségükben 1-5 m közt. Legnagyobb magyarországi nemkarsztos barlang, a Mátra-hegységben levő ágasvári Csörgőlyuk is csak 139 m hosszú./ Tanulmányozásuknak elvi jelentőséget ad azonban genetikai és morfológiai sokféleségük. Pontoljuk meg továbbá, hogy többnyire a karsztos barlangokat is eredendően ugyanolyan erők és folyamatok preformálták, mint a nemkarsztosokat.

E preformáló tényezők nyomait később a fellépő karsztos folyamatok /intenzív kőzetoldódás, majd a kifejlődött földalatti erózió/ részben vagy egészen eltüntették. A nemkarsztosodó kőzetek üregei tehát nem egy esetben a karsztbarlangok embrionális állapotával párhuzamosíthatók. Vonzó gondolat lenne belemerülni abba a témakörbe, hogyan alakulnak át például eredendően tisztán tektonikus /tehát nemkarsztos/ üregek karsztbarlangokká. Ez azonban messzire vezetne e tanulmány szűkebb témájától, s más, készülő vagy elkészült tanulmányok részletesebb tárgyalásmenetét érintené. /Igy Láng Gábor a gerecsei felső-triász mészkövek T-keresztmetszetű üregeiről szóló munkájában részletesen tárgyalja e kérdéscsoport egy részét./

Gyakran ugyanazon folyamatok karsztosodásra hajlamos vagy arra képtelen kőzetekben egyaránt hatnak. A fentemlített okból viszont a mészkövek /és kőzetmorfológiai rokonságuk: az oldékony dolomitok, mészmárgák, kősz, gipsz, jég és lösz/ üregeit e helyt nem taglalhatjuk. Így tárgyunkat valamilyen gyakorlati korláttal kell körülhatárolnunk. Ezért a nemkarsztosság kritériumának az alábbiakban a befoglaló kőzet nemkarsztosodó voltát, mint alapvető kőzetmorfológiai tényezőt, tekintjük.

I. Befoglaló kőzetek.

Az alábbiakban genetikailag tárgyalandó üregek befoglaló kőzetei:

1. Magmás kőzetek: riolit, andezit, bazalt, továbbá utóbbiak piroklasztikumai /tufák, agglomerátumok/ szerepelnek.
2. Nemkarsztosodó üledékes kőzetek: homokkő, konglomerátum, hidrokvarcit.
3. Kevéssé karsztosodó kőzetek. /Ezekkel jellegzetesen

karstos üregek esetén foglalkozunk /

Ebben az értekezésben csak a magyar államterületen képviselt genetikai típusokkal foglalkozunk.

II. Az üregképződést preformáló tényezők.

1. Az anyakőzet eredeti kőzettani sajátosságai. Az eredeti kőzettani sajátságok ugyanis valósággal determinálják a leendő üregek sajátosságait.

a./ Kőzetösszetétel. Egyöntetű kőzettömegben kisebb a pusztító erők által való üregképződés lehetősége, viszont jól kifejlődhetnek a tektonikus /vagy egyéb eredetű/ hasadékrendszerek. Polimirt kőzetek, melyek különböző méretű és összetételű részekből állanak, eleve hajlamosabbak az egyenetlen üregképző lepusztulásra. Az alábbi sajátságok is főleg egyenetlen fellépésükkel hatnak kedvezően a barlangosodásra.

b./ Porozitás. A porózus, vagy finoman repedezett kőzetekbe könnyebben behatol a víz, utat nyitva a kifagyásnak, egyes alkatrészek duzzadásának és a vegyi mállásnak. Tömör kőzetek lepusztulása egyenetlesebb.

c./ Keménység. Kemény, kopásálló kőzetekben természetesen nem csak a lepusztulás lesz lassabb, de az üregek kivájása is akadályba ütközik /kvarcitok/. Viszont a keménységváltozás területein képződik a legtöbb kivájt üreg.

d./ Vegyi ellenállóképesség. Ezen mulik /az oldási maradék mennyiségével és minőségével együtt/ a karstos üregképződés lehetősége is. A vegyi mállás, mely az ellenálló vulkáni kőzeteket gyakran foltokban támadja meg, vagy kioldja a törmelékes üledékes kőzetek kötőanyagát, utat nyit az erózióknak és a deflációnak. Megjegyzendő, a kötőanyag-kicoldás már átmenetet jelent a karstosodás felé /bakonyi meszes kötési torton konglomerátum, lösz/.

A mállás a már kiképződött formákat is erősen módosítja. A mállékony /földpátok, csillámok/ vagy oldható /kalciumkarbonát/ alkatrészt tartalmazó kőzetekben legömbölyített formákra számíthatunk. A vegyileg egyenetlesen ellenálló kőzetekben a hasadékok éles, szögletes formái megmaradhatnak.

e./ Hőkiterjedési együtthatóval bíró /különösen az egyenetlen kiterjedésű és különböző színű részekből összetett/ kőzetek hajlamosak az inszolációs kipattogzásra. Ilyenek pl. a különböző agglomerátumok és konglomerátumok.

- f./ Duzzadákonyság és zsugorodóképesség. Részben ez esetben is az inszolációhoz hasonlóan a térfogatváltozás lazítja meg a fizikai szerkezetet, részben a zsugorodási repedések mentén nyernek támadási felületet az üregképző erők.

2. Az anyakőzet települési és szerkezeti viszonyai. Legfontosabb települési sajátosság a rétegzettség. A rétegek közti fizikai és kémiai különbségek az egyenetlen lepusztulás /ezzel együtt a lepusztulásos eredetű üregképződés/ lehetőségét adják.

A rétegzettség mértéke /padosság, vékony rétegzettség, lemezesség/, módja és térbeli elhelyezkedése/ csapás-, dőlésviszonyok/ a képződhető üregek méretét és térbeli irányítottságát is eleve determinálja.

Az egyes rétegek eltérő mobilitása és a rétegsor felépítése a tektonikus és atektonikus hasadékbarlangok létrejöttében fontos szerepet játszik.

3. Az üregképződés előtt meglevő kitüntetett felületek. A nemkarsztos barlangok tulnyomórésze az üregképződés előtt már meglevő kitüntetett irányokba, meglevő felületek mentén képződik. /Hozzátehetjük: a karsztos barlangok többsége is./ Még a tektonikus hasadékbarlangoknál is többnyire előbb történik a kőzetfolytonosság megszakadása /ez még nem barlangképződés!/ és később a kőzetrés felnyílása.

A preformáló hatás kétféle:

- vagy az illető felület mentén képződik ki az üreg,
- vagy lehatárolja a rá merőleges üregképződési folyamatot.

Az egyes barlangok genetikáját elemezve gyakran mindkét hatás szerepe nyilvánvaló. Gondoljunk csak a réteglaptól-réteglapig tartó tektonikus hasadékbarlangokra, vagy az oldalirányban kőzetréssel lehatárolt réteglapmenti üregekre.

Ilyen kitüntetett felületek:

- a./ A már említett kőzet és réteghatárok, például réteglapok, lávaáttörés határfelülete stb.
- b./ Kihülési elválási felületek magmás kőzetekben. Pl. a Baglyaskői-üreg /Salgótarján város/ felső szintje a kihülő bazaltláva hengerhéjas elválása mentén alakult ki.
- c./ Víztelenedési, száradási, zsugorodási repedések.
- d./ Tektonika /gyakorlatilag kistektonikai/ elemek, kőzetrések.
- e./ Atektonikus tömegmozgások felületei.

4. Gyakran bizonyos folyamatok is preformálják a bazaltektonikus képződéseket. Ilyenek például a foltokban fellépő mállasztó folyamatok, hévforrás-, vagy posztvulkáni tevékenység, amely mállásban, porlásban, zöldkövesedésben, kovásodásban stb. hagyja hátra nyomát.

5. Preformáló hatású lehet az orográfiai helyzet is, például vízesések, szurdokhajlatok, vizpartok, sziklák üregei esetében.

III. Üregképző folyamatok és az általuk létrehozott genetikai üregtípusok.

Az osztályozás alapjául a genetikai folyamatok szolgálnak. Egyszerűség kedvéért egy rendszer keretében tárgyaljuk a folyamatokat és az általuk létrehozott formákat /genetikai üregtípusokat/. Az egyes üregeket csak példaként hozzuk fel a folyamatok elemzéséhez, a vegyes eredetű üregeknél a többi, járulékos folyamatot nem, vagy csak néhol említjük.

A./ Hézagok képződés /primér üregek/.

Az üregképző folyamat maga a kőzetképződés. Az egyenetlenül létrejövő kőzet körülzárja a légter egy részét és /többnyire zárt/ üreggé változtatja.

1./ Gázhólyag lávakőzetben. A bárnai Kiskő /Bárna község, Nógrád m./ - felső oligocén /katti/ homokkővön átütő felső pannóniai kora bazaltkürtő-üregét Jugovics Lajos gázhólyag helyének minősíti, a befoglaló kőzetet gázban dus block-lávának.

2./ Nyitott hévvíz-csatorna kovás forrásmészakőben, forráskvarcitban, gejzirithen. A hévvízfeltörés /melegforrás, gejzir/ maga köré építi a forráskupot. A csatorna a forrásműködés megszűnése során eltömődhet, gyakran azonban megmarad. A tihanyi természetvédelmi területen /Tihanyi félsziget, Veszprém m./ nagyszámú kisebb-nagyobb hévforrás-üreg ismeretes. Nyitott például a híres Aranyház feltörési csatornája.

Hasonló vegyi üledékképződés zárja körül a Lillafüredi-vizesés /Bükk-hegység/ mesterségesen feltárt mésztufa üregeit, de erre a példára karsztosodó kőzetanyaga miatt nem térünk ki.

3./ Gáz- vagy hévvízcsatorna lávakőzetben /kérdéses/. A Baglyaskői-bazaltüreg /Salgótarján város/ alsó szintjét képező, ovális átmetszetű, lágyan legömbölyített falu csatorna posztvulkáni gáz-, gőz- vagy melegvízfeltörésre mutat. Méretei: 1x2.7 m, lefelé 2 m mélyen törmelékkel elzáródik./ Az üreg elsődleges volta kérdéses.

4./ Érctelérek kimaradt üregei. Elsődlegesnek is felfoghatók, hiszen mai nagyságukat a körülfogó telérkitöltés szabja meg. Maga a telérhasadék viszont másodlagos /többnyire tektonikus/ eredetű. A nagybörzsönyi /Börzsöny-hegység/ és a gyöngyös-csörög /Mátra-hegység/ andezitjében ismerünk ilyen, járható méretű üregeket.

B./ Tömegmozgás /hasadék- és albarlangok/.

1./ Tektonikus hasadékképződés. A magyar Középhegységben uralkodó az ÉK-DNy-i torlódásos és a rá merőleges ÉNy-DK-i szétlazulások irányokkal jellemzett tektonikai rendszer. Kilométeres nagyságrendű, tektonikus, hévizesen megmunkált nagy mészkőbarlangjaink is igen szabályos, a fenti irányokban elhelyezkedő rácsos alaprajzot mutatnak. Nemkarsztos üregeink közt is gyakoriak a tektonikus eredetűek. Ezek azonban a nagytektonikai irányokkal párhuzamos kistektonikai hatásoknak köszönhetik létüket.

a./ Eredendően nyílt tektonikus hasadékbarlangok. Miután a helyi kistektonika produktumai, nem találunk köztük egy szigorú irányok szerinti szabályosságot, mint a nagytektonikától függő morfológiai jelenségek közt. Ide sorozható pl. a Csákkői-riolithasadék /Mátra hg./.

b./ Utólagosan felnyílt tektonikus hasadékok. Bármilyen irányu és helyzetű kőzetrés felnyílhat, mégpedig:

- Tektonikus uton. Rögbillenés, húzás, nyomáscsökkenés, hajlítás stb. során az eredetileg zárt kőzetrészek egy része felnyílik. /E típusba sorolhatók a megújuló telérek is, továbbá a jellegzetesen torlódásos irányokban található nyílt hasadékok egy része./

- A tektonikus uton, hegyomlás, kőzettömegek leválása vagy megcsuszása folytán. A Börzsöny-hg. legmagasabb gerincén andezitagglomerátumban nyílik a kicsiny Haramia-lyuk. Az ÉK-DNy-i irányu gerinc tulajdonképpen a szimmetrikusan kibillent röggerem. A peremmel párhuzamosan, annak széle közelében futó tektonikus sík jó kiindulást ad egyes kőzettömegek leválásához. Ezáltal nyílt fel a Haramia-lyuk is.

Ilyen genezisű az ország legnagyobb nemkarsztos barlangja, a 139 m hosszú Csörgőlyuk /Mátra-hg./ is. Székely András megállapítása szerint a barlangot az ÉK-DNy-i tektonikai irány preformálta. A kőzetrészek képlékennyé vált mállett, átázott riolittufa alzatán gravitációs hatásra bekövetkezett lassu, egyenetlen csuszamlás folytán nyíltak fel.

2./ Atektonikus hasadékképződés kőzettömegek részleges vagy egyenetlen tömegmozgása folytán.

A Kovácsihegy /D-i Bakony/ pannon homok alapzaton nyugvó bazaltmezája széléről az alap pusztulása folytán hatalmas félkörben, több lépcsőben bazalttömegek csuszognak lefelé. A legfelső, éppen megtámadott lépcső homlokfalán észlelhetők ilyen hasadékok. Nem ritkák a kisebb hasadéköregek más, csuszásnak, suvásnak indult kőzettömegek szélén, vagy belsőjében sem. Ilyennek minősíthető a Dobogókő /Dunazug-hg./ rétegvulkáni képződményeiben levő Vargalyuk is.

3./ Álbárlangképződés. A már nem szálban álló kőzet, a mozgó, vagy megállapodott törmelék is körülzárhat üregeket. Ezek a hézagok nem nevezhetők bárlangoknak a szó szoros értelmében, de gyakran hasonló kinézésűek. Ilyen álbárlangok létrejöhetnek:

- a./ Szálkőzet és törmelék határán, többnyire úgy, hogy lezuhant hatalmas sziklatömbök sziklafalnak támaszkodnak. /A már említett Kiskő mellett stb./
- b./ Törmeléktömbök mellett, melyek nem, vagy csak alapjukkal érintkeznek szálkőzettel. Egymásnak támaszkodó sziklatömbök közt gyakoriak akkora hézagok, hogy ember meghúzódhat köztük. Találunk ilyeneket kőtengeres /periglaciális blokkfácies/ oldalakon, ingókövek közt, lezuadt tömbök közt /a már említett Kovácsihegyen/ stb. Kvarcit ingókövek közt van a Sikaskő /Velencei-hg./ sziklaablaka.
- c./ Keskeny /akár tektonikus, akár eróziós/ szakadékok a bárlangtanban közismert álfenék analógiájára törmelékből képződő áltetővel lefedődhetnek részben /Vasas-szakadék, Dunazug-hg./ vagy egészben.

C./ Lepusztító erők /kivájt üregek/.

1./ Abráziós üregképződés /fosszilis abráziós üregek/. Bulla Béla a diási Vadlánlik /Keszthelyi-hg./ felső triász dolomitban levő üregét a pannon tenger /alsó pliocén/ kivájó hatása által származtatja. A Keszthelyi-hg. meozoos tömege szigetként állt ki a pannon tengerből, mely abráziós párkány és parti breccsa alakjában hagyta hátra munkája nyomát. A Vadlánlik tehát átöröklött neogén /ujharmadidőszaki/ képződmény. Azóta természetesen a defláció, továbbá az inszolációs kipattogzás és a mállás egyéb fajtái részben módosították.

2./ Erózió /viz által kivájt üregek/.

- a./ Oldalazó erózió által kivájt üregek. Magaspartok alámosásai, szurdokokban kimosott sziklapárkányok, sziklaereszek, szinlők tartoznak e csoportba, ha valamelyest zárt formát öltenek. 1-2 m magas, u.o. széles, 10-20, olykor

100 m hosszú, egyik hosszanti oldalukon nyitott bevágások ezek, nem valódi barlangok. Éles kanyarulatokban, vagy meanderkanyarok domboru oldalán néha az alámosás bár kisebb, de zártabb üregeket hoz létre. Ilyen a Holdvilág-árok Karolina-ágában /Dunazug-hg./ a Melegfészek /Karolina-odu/ nevű kőfülke, melyet turisták gyakran használnak éjszakai szállásul.

- b./ Örvénylő erózió /vizesés alatti üregek/. Közismert, hogy a vizesések alatti örvényképződés nemcsak túlmélyíti medrét /üstképződés/, hanem a vizesésfalat is alávéjja, abban üreget képez. A vizesés mögötti üregek felszakadozása a vizesések hátrálásának egyik oka.

Magyarországon csak kevés, alacsony és kishozamu vizesés van, így a mögöttük levő üregek is csak néhol és alig érik el a kőfülke-méreteket. A legnevezetesebb ilyen üreg, mely jellegzetesen a fenti genetikát mutatja, a lillafüredi /Bükkhegység/, mely karsztosodó környezetben /puha édesvízi mésztufában/ van. Hasonló, de igen rövid életű üregek képződését és pusztulását saját szemünkkel végigkísérhetjük löszben, ez azonban szintén témánkon kívül eső kérdés.

- c./ Nemkarsztos földalatti erózió. Nemkarsztos üregekben már csak kicsinyiségük miatt is ritkán alakulnak ki vízfolyások. A már említett ágasvári Csörgőlyuk /Mátra-hg./ rendelkezik kicsiny földalatti vízfolyással. Környezeténél keményebb hordaléka azonban nincs, eróziós hatása elhanyagolható.

- d./ Álkarsztos földalatti erózió. A Berceli-hegy /Cserhát-hg./ K-i oldalán a helvét slirt gyors ütemben felfelé harapódzó talajeróziós szakadékok barázdálják. Kb. 350 m tszf. magasságban, az egyik szakadék fejénél 0.5-1 m széles, kb. 3 m mély természetes aknát találunk, mely kb. u.o. hosszú, de keskenyebb vízszintes ággal a szakadék meredek kezdetébe torkollik. Az üreg genetikája egyszerű:

A fagyökerekkel összenőtt, ellenálló feltalaj ideiglenesen megakadályozta a földszakadék felharapódzását. A lezuduló záporpatak a szakadék meredek kezdőfalán vizesést képezett. A vizesés felharapódzó üreget vájt az alján. Ugyanakkor egy kis repedés mentén /melyet egy kisebb partrogyás vagy anyagzsugorodás hozhatott létre/ a víz egy része föld alá jutott. A laza homokos anyagot útjában ki-mosva, egyesült a vizesés alatti üreggel. Talán egyetlen, de mindenesetre kevés számú zápor hozta létre a rövid víznyelő és -vezető üreget.

Bár a kész üreg erősen emlékeztet a löszkutakra, a genetikai különbség lényeges. A löszüregek képződésének ugyanis lényeges eleme a mészkőanyag kioldása, amit Magyarországon egyesek karsztos folyamatnak tekintenek. Slir víznyelőnk kialakulásánál csupán eróziós folyamat működött, ez tehát álkarsztos jelenség.

3./ Defláció /szélvájta üregek/. A defláció főleg módosító tényezőként szerepel. Egyenetlen keménységű kőzetekbe, szélnek kitett sziklafalakra önállóan is kiváj kisebb üregeket.

D./ Mállás.

A mállás többnyire csak preformáló vagy módosító szerephez jut. A kivájó exogén erőktől többé-kevésbé független mállott üregek igen kicsinyek.

1./ Kőzetaprózódás és kipattogzás inszoláció, kifagyás, vízfelvételi duzzadás, biológiai hatások vagy ásványi átalakulás folytán. Inszolációs eredetűek a világosabb alapanyagba ágyazott sötétszemű andezitagglomerátumok üregei. Így pl. a Kis-kői-üreg /Mátra hg./ is inszolációs eredetű, deflációs anyag-elmozdítással. /Érdemes megemlíteni, hogy preformáló síkja sztratovulkáni réteghatár./

2./ Vegyi mállás és korrozio. Szintén főleg módosító tényező. A bakonyjádi /Bakony hg./ mészén konglomerátum egyenetlen mállása a számbavehetőség alsó határán álló üreget hoz létre.

Hoffer András a tihanyi hidrokvarcit üregeket forróvizes kioldással magyarázza. Némelyikre áll is ez. Módosító hatással /falak korrozioja/ pedig az elsődleges üregekre is volt a kioldás. Kiválás és újraoldódás egymással dinamikus egyensúlyt tartó folyamatok.

E./ Fölharapódzott karsztos folyamatok.

Pedett karsztoknál a karsztos pusztulási folyamatok, különösen üregek beomlása folytán, felharapóznak nemkarsztos fedőbe is. A balatonmelléki bazaltterületen egyes kutatók dolinák felharapódzását, "átmásolódását" tételezik fel. A Naszály-/Vác/ fennsíkján dachsteini mészkő kis dolinái másolódtak át a fedő kővász kötési oligocén /"hárshegyi"/ homokkőbe.

Feltételezhető néhány bazalthasadékról, hogy a fekvő mészkő üregeinek beomlása hozta létre. Sajnos a perdbontó vizsgálataik még hiányzanak. A jelenség mechanizmusát érthetővé teszi viszont egy emberkéz előidézte eset. A Szilváskő /Zagyvaróna község, Nógrád m./ bazalttakarója alatti alsómiocén kőszénrétegek kibányászása után a fejtési üregeket beomlasztották. A mély bazalt rögökre törve követte a fekvő omlásait. A felszínig ható nyílt repedések némelyikébe kisebb-nagyobb mélységbe lehet ereszkedni. Ha ezekhez a hasadékokhoz még a kisebb utólagos csuszások, a víznyelés és vezetés lehetőségét hozzászámítjuk, előttünk áll a felharapódzott karsztos hasadékbarlang típusa. Főleg az alatta levő karsztos rendszerrel való kapcsolat különbözteti meg ezeket a /már tárgyalt/ atektonikus hasadékbarlangoktól.

Omlás, boltozathatás, kimosás révén a legkülönbözőbb kőzetanyagba felhazapódhatnak karsztos üregek, Magyarországon leggyakrabban félig karsztosodó márgákba.

F./ A belső erők nem tektonikus megnyilvánulásai.

/A genetikai rész függelékeként/:

a./ Vulkáni gázkitörés üregképző hatása. Hoffer András egyes, a Tihanyi-félsziget bazalttufáját átütő diatrémák /gázkirobbanással keletkezett, vulkáni törmelékekkel kitöltött csatornák/ vizsgálata során nyílt kúrtókat talált. Ezeket kitöltetlen diatrémáknak tekinti.

b./ Magyarországon a földrengés ritka jelenség. Az 1956. évi földrengés hatása csak a Budai-hg. nagykiterjedésű, tektonikus-hévívizes mészkőbarlangjaiban volt megfigyelhető. Ezekben, főleg ott, ahol a járatrendszereket fiatal, kiegyensúlyozatlan kistektonikai vonalak metszik, omlások, leszakadások következtek be.

IV. Megjelenési mód és alak szerinti csoportosítás.

Alapvető vizsgálati kritériumunk, a nemkarsztosság, genetikai fogalom. Nem is állítunk össze tehát megjelenési mód és alak szerinti, azaz nem-genetikus rendszertant. Mindössze megemlítünk néhány, térbeli megjelenésükkel és méreteik arányaival jellemezhető megjelenési típust.

Sziklahasadékok. Nagyságrenddel keskenyebbek, mint amilyen magasak és hosszúak. Sikfelülettel jellemezhetők, a rétegzettséggel szöveget zárnak be. Hasadékrendszerek: elágazó, vagy egymásra merőleges hasadékokból állanak. /A már említett hasadékképző genetikai folyamatok produktumai./

Félig nyitott hosszanti üregek. Vízszintes dimenzióban sokkal hosszabbak, mint magasak és szélesek. /Idalazó erő: szél, defláció, mállás hatására./

Vízszintes részbarlangok. Alacsonyok, főleg réteglapok mentén találhatóak.

Kúrtók és csatornák. Egy/többnyire közel függőleges/irányban megnyúlt, szabálytalan körkeresztmetszetű üregek, erősen zártak. /Gáz- és vízfeláramlás által kirobbantott, kivésott vagy kioldott csatornák, továbbá elsődleges üregek./

Szabálytalan, vagy közel gömbalaku üregek. Nincsen jellemzően kitüntetett átmérőjük. /A legkülönbözőbb kivájt vagy mállott üregek megjelenési formája./

Átjárók, sziklakapuk. Két- vagy több irányban nyitott üregek. /Többnyire albarlangok./

Láthatjuk, hogy a leggyakoribb megjelenési típusok többféle módon is létrejöhetnek. Ugyanezek a formák ugyanilyen, vagy más utakon mészkőben is kiképződhetnek. Eppen ezért rendszertani alapul csak a genetika szolgálhat.

V. Kitöltés.

1./ Helybenmaradt kitöltőanyagok /reziduumok/.

- a./ Törmelék. A statikai okok, vagy fizikai mállás/ kifagyás, inszoláció/ hatására képződött törmelék a legtöbb üregben megtalálható.
- b./ Oldási maradék és helybenmaradt vegyi mállási termék. Igen gyakori kitöltőanyag, esetleg törmelékkal keverve /andezitüreges anyagjai/. Sajnos, a korszerű agyagásványvizsgálatok még hiányoznak. Ez a legfontosabb megkutatandó probléma. DTA, röntgen, nyomelenekig terjedő vegyi és mikroszkópos vizsgálatok a felszíni mállás fontos jelenségeire adhatnának választ. Az üregekben u.i. felhalmozódhatnak a másutt elszállított mállási anyagok.

2./ Külső oldatokból helyben képződött anyagok.

- a./ Termális ásványkiválás. Göbel Ervin szerint a nagybörzsönyi telérbarlang paragenézise;

Magasabb hőmérsékleten, esökkenő képződési hőmérséklet sorrendjében kalkopirit, pirrhotin, arzenopirit, szfalerit, galenit. Alacsonyabb hőmérsékleten gömbösvesés kalcit. Pirrhotinbomlásból származó másodlagos pirit.

Gyöngyösesorosi telérbarlangjában fennőtt kvarcot, galenitet és szfaleritet találunk.

Feltehetően megvizsgálni /bár megvizsgálva nincs/ a Hoffer András által Tihanyból leírt barlangi kalcitbevonat is.

/Karsztbarlangjaink termális ásványkiválásai különösen szépek és változatosak/.

- b./ Hidegvízi ásványkiválás. Mint a mesterséges üregekben is, kalciumkarbonátkiválások előfordulnak.

3./ Kivülről behordott anyagok.

- a./ Eolikus uton. A szélszállított finom por többnyire más anyagokkal keverten fordul elő barlangokban.

- b./ Viz segítségével. Többnyire a hegyoldalakon lezudáló esőviz hordja tele a barlangokat alig osztályozott törmelékkel, amiben kalcid részektől szögletes törmelékgig

minden van.

- e./ Gravitációs uton. A lefelé huzódó lejtőtörmelék a felfelé nyíló üregekbe hatol be. A bárnai Kiskő hólýagbarlangjának függőleges nyílása alatt lejtőtörmelék-kup halmozódott fel a főteremben. Ez a törmelék-kup földdel kevert szögletes bazalttörmelékből áll, s a záporbemosás is résztvett létrehozásában.

I R O D A L O M

- 1./ Bertalan Károly: Magyarország barlangkataszttere.
/Kézirat/.
- 2./ Bulla Béla: A Keszthelyi hegység földrajza.
/Geographie des Keszthelyer Gebirges/.
Földrajzi Közlemények, LVI/1.-4, 1928;
p. 1-32.
- 3./ Darnay /Dornyay/ Béla: A Keszthelyi hegység hidrotermális
jelenségei. Földr. Értesítő, III/4.,
1954. dec.; p. 665-672.
- 4./ Göbel Ervin: A bñrsönyi Rózsabánya andezitürege.
Karszt- és Barlangkutatási Tájékoztató,
1956. márc.-jun. p. 24.
- 5./ Györfly Dezső: Geomorfológiai tanulmányok a Káli-medén-
cében.
Geomorphologische Untersuchungen im
Kálerbassin.
Földrajzi Ért. VI/3., 1957; p. 265-
302 /2., 3. á.!/
- 6./ Hoffer András: Diatrémák és explóziós tufatölcsérek a
Tihanyi félszigeten.
Diatremen und Explosions-Tufftrichter
auf der Halbinsel von Tihany.
Földtani Közlöny, LXXIII, 1943;
p 151-158, 232-241.
- 7./ " " A Tihanyi félsziget vulkáni képződmé-
nyei. Die vulkanischen Bildungen der
Halbinsel Tihany. Földt. Közl. LXXIII,
1943; p. 375-429, 551-564, /6, 8 k.!/
- 8./ Jaskó Sándor: A Pápai Bakony földtani leírása.
Bölcsészdoktori értekezés. Bp., 1935;
p. 6.
- 9./ Jugovics Lajos: Salgótarján és Bárna környékén előfor-
duló bazaltok és bazalttufák.
M. kir. Földtani Int. Évi Jel., 1936-
38/II; p. 957-970.
- 10./ Láng Gábor: A gerecsei Nagy-Somlóhegy barlangjai.

Karszt- és Barlangkut. Táj. 1957. jan-jun. ;
p. 45-48.

- 11./ Leél-Össy Sándor: A barlangok osztályozása.
Földrajzi Értesítő, 1952.
- 12./ Margittay Richárd: A Balaton vidékének barlangjai.
Barlangvilág, XII/3-4, 1942. dec. p.
76-80, /2.kép/
- 13./ Ozoray György: A Börzsöny-hegység vízföldtani viszonyai.
/1956-57./
M.A. Földtani Int. Adattára, kézirat; p. 17.
- 14./ - " - Két mátrai sziklaüreg.
Karszt- és Barlangkut. Táj. 1957. jan.-jun.;
p. 44-45.
- 15./ - " - Nógrádi bazaltüregek.
Karszt- és Barlangkut. Táj. 1957. jul.-
dec.; p. 37-40.
- 16./ Pávai-Vajna Ferenc: Néhány újabb barlang ismertetése /22.
Pokol lyuk/.
Földt. Közl. XLI., 1911.; p. 787.
- 17./ - " - A forró oldatok és gőzök-gázok szerepe
a barlangképződésnél.
Hidrológiai Közl., X., 1930; p. 115-122.
/p. 121, 6-9 k.!/
- 18./ Schmidt Eligius Róbert: Geomechanika.
Akadémiai Kiadó, Bp., 1957.
- 19./ Székely András: Az ágasvári Csörgőlyuk-barlang.
Földrajzi Értesítő, II/1, 1953; p. 114-
124.

Az irodalomjegyzék csak a jelen tanulmány megírásánál közvetlenül felhasznált munkákat tartalmazza. Teljességre nem törekszik. Bővebb irodalom a felsorolt munkák irodalomjegyzékeiben, Bertalan Károly: Magyarország barlangkatasztere c. művében és a magyar barlangtani bibliográfiákban található.

A kézirat lezárása óta megjelent Bertalan Károly: "Magyarország nem karsztos eredetű barlangjai" c. munkája /Karszt- és Barlangkut. Táj. 1958. p. 13-21-/, az 1. sz. alatt említett kataszteri mű kivonata, mely a tárgyra vonatkozó legfontosabb kataszteri és bibliográfiai adatokat tartalmazza.

A. V A S S I M R E - B A R L A N G

UJABBAN FELFEDEZETT RÉSZEI

Irta: Gábor Nándor

1958 nyarán a Vass Imre-barlangkutatói különösen mostoha körülmények között láttak munkához. A Lagunás-szifonban több méteres vizet állt, s bár elég gyorsan apadt, teljes levonulását és ezzel a kutatóaknában való munka megkezdését legfeljebb augusztus végére várhattuk. Ez az idegölő várakozás három teljes hetet rabolt el a kutatásra rendelkezésre álló időből. Megfelelő szivattyú hiányában vödörözéssel próbáltuk gyorsabb levonulásra bírni a vizet. A keserves munkával kimert minegy 2 m³ viznek a barlang egy távolabbi, mélyebben fekvő pontjába szállítására azonban legfeljebb 2 nappal siettette a szifon járhatóvá válását. A Cyklopsok-esarnokának ideiglenes hozzáférhetetlensége miatt nem sok munka akadt a barlangban, a felmérési munkákat leszámítva. A "szifonon inneni" részeket a csoport legtöbb tagja már jobban ismerte annál, hogy valami újdonsággal szolgálhatott volna.

Vagy talán mégsem?

Mint ismeretes, a barlangnak több, egymással összefüggő szintje van. Ezek a szintek a barlangi patak helyenként gyorsabb, helyenként lassabb bevágódása miatt erősen tagoltak. Sok helyen a szintek ma már teljesen összefüggenek, a főág itt igen magas, mint például a Háromszögfolyosóban. Ezek a felső emelet-ek cseppkövekben általában meglehetősen szegények, csak a szálkó változatos formáin pihenhet meg a tekintet. Néhány elszánt és unatkozó kutató ezeket a Főág feletti, kevésbé ismert barlangrészeket kezdte egymás után megmászni, részben sportból, részben attól a titkos vágytól hajtva, hogy új részeket, esetleg hosszabb emeleti folyosót fedezzen fel.

Kutatóhármasunk első próbálkozásának színhelye az a kis oldalfülke volt, amely a Háromszög - folyosónak a Narancszuhatag felé eső végén található. Fejérdy István, kutatóhármasunk egyik tagja itt korábban egy ferdén felfelé haladó, igen szűk lyukat fedezett fel. A lyuknak mindjárt az elején jókora, cseppkölefo-lyásba ágyazott kődarab zárta el az utat. Félórai kemény munka után sikerült kipiszkálni. Peeze Zoltán némi fohászkodások kísé- retében sikeresen átpréselte magát a keletkezett szűk nyíláson. Fejérdy követte. Sajnos az eredmény eléggé lesújtó volt: a kb. 6 méter hosszú járat végét omladék zárta el. "Letörve" huztam ki őket az időközben Nyuzólyuknak elnevezett üregből.

Hozzáfogtunk hát a Narancs-zuhatag megvizsgálásához. Fel- másztunk, míg lehetett s lámpáink gyenge fénye mellett próbáltuk megbecsülni magasságát, eredetét. A fejünk feletti kőtömbön nem- sokára észre is vettünk egy sötét nyílást. Mintha valami folyó lenne! Fejérdy azonnal felállt a vállamra és elég labilis

helyzetben próbálta elérni a párkány kiugró élet. A mintegy 4 méteres magasság miatt ez nem sikerült. Más helyen felkapaszkodni nem lehetett.

Az újabb kudarc miatti, eléggé elkeseredett hangulatban aztán végre ránkmesolygott a szerencse. Fejérdy a Háromszög feletti, kb. másfél méter magas kőpárkányra ült fel pihenni. Egyszerre csak észrevett egy ferde helyzetű, vékony, több helyen átllyukadt kőlapot. Közelebbről megnézve, látta, hogy az egy üreg bejáratát takarja. Jobb szerszám nem lévén, lámpájával törte át a lemezt; hamarosan kitűnt, hogy az üreg egy igen szűk és hosszú járatban folytatódik. Gondolkodás nélkül belebujt és sűrű nyögések közepette rövidesen átért a tulsó oldalára. Utána Pesze, majd én következtem.

A hasadék hossza közel hat méter; annyira szűk, hogy csak oldalra fordulva, kinyújtott karral és lábbal lehetett végighúszni rajta. Még így is sokszor ki kellett fújni minden levegőt egy-egy különösen szűk részénél. A hasadék, amelyet később "Cáparács"-nak nevezünk el, egy nagyobb mélység felett végződött. Annyi hely mégis volt, hogy végre felegyenesezhettünk kényelmetlen helyzetünkből. Közvetlenül felettünk, 1 méter magasságban találtuk meg a folytatást. Továbbmentünk és rövid kapaszkodás után tágasabb, lejtős folyosóra bukkantunk. Egyre fokozódó lelkesedéssel most már ezen haladtunk felfelé.

Néhány méteres mászás után jókora terembe jutottunk. Jobboldalt hatalmas cseppkőfal, balra és elől erősen korrodált szálkó határolts. A hófehér, csillogó cseppkőfalat csodálva, fehér elefánthoz hasonló képződményt vettünk észre. Így önként adódott az elnevezés is: Elefánt-terem. Fent, a cseppkőzuhatag és a szálkó találkozási vonalában több sötét nyílás látszott. Remélhettük tehát, hogy azok valamelyikén továbbjutunk felfelé. El is indultam, de társaim lebeszéltek róla, mondván, hogy a sáros gumicsizma tönkretesz a fehér cseppköveket. A magas cseppkőfal megmászását egy későbbi időpontra kellett halasztani.

Megindultunk visszafelé azon a folyosón, amelyen ide jöttünk, hogy annak másik végét is megnézzük. A járat padoszatát kemény agyag borította, helyenként jókora omladékkövek álltak ki belőle. Ugyancsak vigyáznunk kellett, hogy bele ne lépjünk a sok tatóngó nyílás egyikébe, amelyekről a legurított kövek a Narancs-zuhaton nagyokat koppanva a főágba hullottak. Ezt a járatot Ürgefolyosónak neveztük el. Falai közel párhuzamosan futottak felfelé, de ferdén, mintegy 75 fokos hajlással. A főág szintje fölötti átlagos magasságát 14 méterre becsültük. Az Elefánt-teremmel szemközt vége a Narancs-zuhaton fölé ér, igen nagy magasságban. A Zuhaton színe itt hófehér, az omladékos falakat jéghez hasonló sztalogmitok és hosszú cérnacseppkövek díszítik. A leguruló kövek itt is hosszasan kopogtak a zuhatagon, végső zuhanásuk saját a főág agyagja nyelte el. Továbbvezető utat nem találtunk, csak egy 80 cm széles hasadék nyílt előre.

Ennek azonban belátható távolságon belül nem volt feneke. Mivel az űregfolyosón több magas kürtőt figyeltünk meg, úgy határoztunk, hogy más alkalommal megfelelő kötéllel felszerelve keressük a folytatást.

Másnap újra felszásztunk a Narancs-zuhatag fölé, egy 25 méteres szilárd kötéllel felszerelve. Újra megállapítottuk, hogy továbbjutást csak a zuhatag fölött átvezető feneketlen hasadéokban remélhetünk. Alaposabb szemrevételezés után azonban el kellett ismernünk azt, hogy az átjutás esélye csaknem nulla. Nem lehetett ugyanis egyetlen valamirevaló kéz- vagy lábtámaszt sem észrevenni és az előfeltek lefelé erősen széttartanak. Fejérdy mégis nekiindult az izgalmának ígérkező utnak; derekára kötötte ugyana kötelet, melynek másik végét Czajlik, Pecze és én fogtuk, de ez a "biztosítás" teljesen illuzórikus volt. Társunk vízszintes irányban indult el, s egy esetleges balesetnél hatalmas ingaként csapódott volna a zuhatag falához.

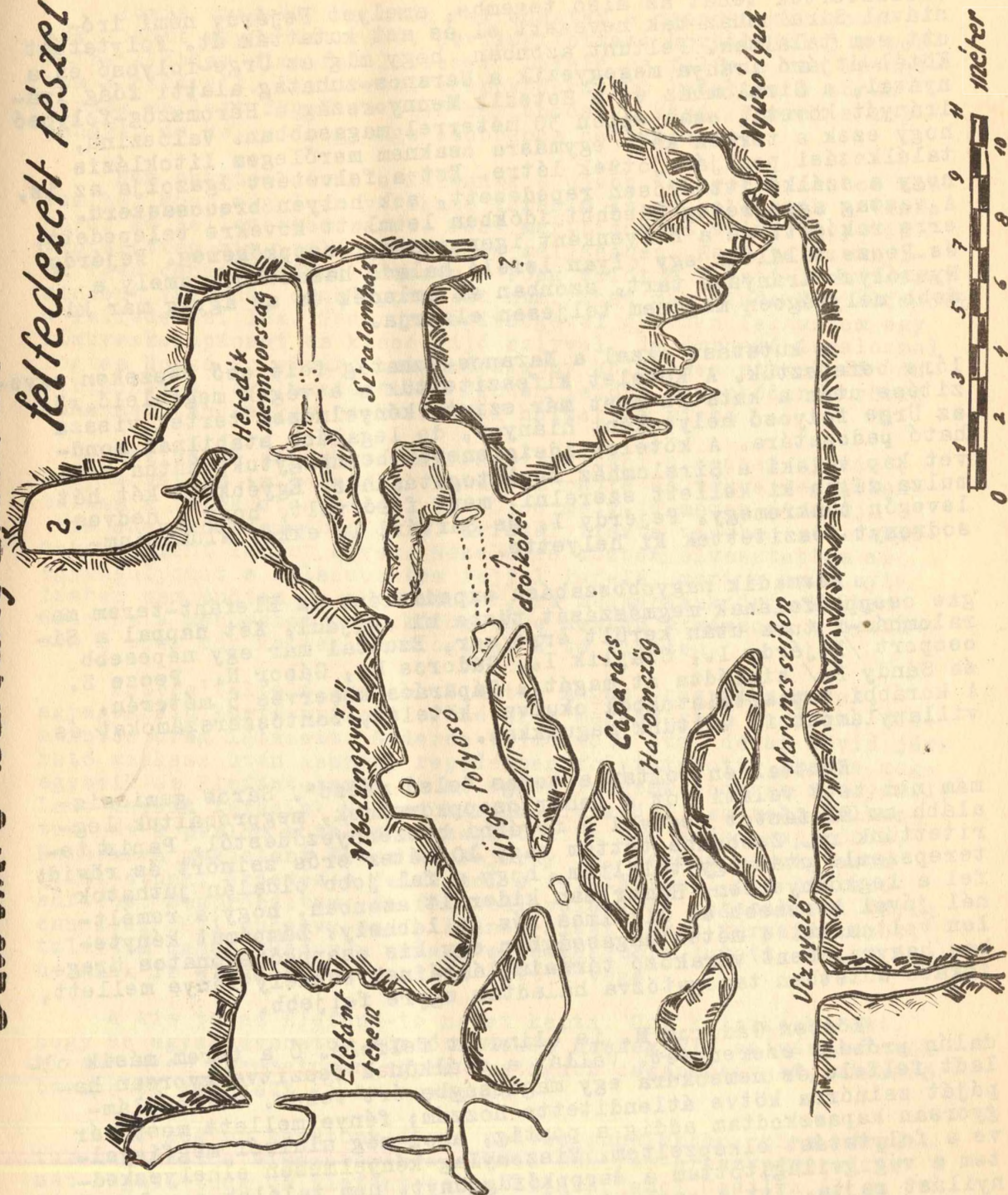
Fejérdy izmai és idegei teljes megfeszítésével küzdte magát előre centiméterről-centiméterre. Nem tudom, ő vagy mi izgultunk-e jobban. Óráknak tűnő tíz perc múlva ért el egy cseppkőcsoportot, ahol végre szilárdan megkapaszkodhatott. Nemsokára átküldött hozzánk, hogy nagyobb űregbe ért és továbbmegy. A kötelet leoldotta, mert csak akadályozta volna a szabad mozgásban. Néhány pillanat múlva zuhanás zaját hallottuk. Dermedt csendben figyeltünk. Nagy megkönnyebbüléssel hallottuk meg nemsokára társunk hangját. Az előbb felfedezett nagy térem oldalában felfelé vezető utat talált, felmászott rajta.

Tágas, gyönyörű cseppkőekkel borított terembe jutott, amelyből további, felfelé haladó kürtő indult ki. Felfelé nézelődés közben azonban beszakadt a terem padozata és ő 4 méter magasságból visszazuhan abba a terembe, ahonnan elindult. Mint később kiderült, a két terem csak egy 10 cm vastagságú, vékony cseppkőréteggel bevont agyaglemez választotta el egymástól. A baleset szerencsésnek bizonyult, mert kisebb zúzódásoktól eltekintve, nagyobb sérüléseket nem szenvedett. Még a zuhanás közben görsösen szorongatott lámpája sem aludt el. - Ha nincs ilyen szerencséje, nem tudom, hogyan tudtunk volna rajta segíteni! -

Pecze kérésére visszatért az elhagyott kötélvéghez, kikötötte egy nagy kőhöz. Ezen, mint valami függőhídon, Pecze átkelése magát a rendkívül kényes 5 méteren. Viszonylag rövid idő alatt baj nélkül átért és most már ketten másztak fel ismét az előbbi szerencsétlenség színhelyére. Ezuttal már óvatosan elkerülték a leszakadásra gyanús helyeket. A hatalmas cseppkőekkel bérelkedő terem Hetedik Mennyrészének nevezték el. Egyik pontján egy kürtő magasbavevő falait pillantották meg. A magassága 6 méter lehetett, agyagos falai azonban vakon végződtek. Megmászásának nem lett volna sok értelme.

Vass Inre-barlang újabban

feltfedezett részei

Visszatértek tehát az alsó terembe, amelyet Fejérdy némi iróniával Siralomház-nak nevezett el és azt kutatták át. Folytatást ott sem találtak. Feltűnt azonban, hogy míg az Űrge-folyosó és a Kötél-átjáró iránya megegyezik a Narancs-zuhatag alatti főág irányával, a Siralomház és a Hetedik Mennysország a Háromszög-folyosó irányát követi, csak éppen 30 méterrel magasabban. Valószínű, hogy ezek a termek két, egymásra csaknem merőleges litoklázis találkozási pontján jöttek létre. Ezt a felvetést igazolja az is, hogy a szálkő itt erősen repedezett, sok helyen breccsaszerű. A vastag agyagréteg későbbi időkben leomlott kövekre telepedett, erre rakódott rá a helyenként igen vastag cseppkőkéreg. Fejérdy és Pecze találtak egy olyan lefelé haladó hasadékot, amely a Nyuzólyuk irányába tart, azonban az omladék és az agyag már kisebb mélységben majdnem teljesen elzárja.

A kutatást ezzel a Narancs-zuhatag fölé eső részeken egyelőre befejeztük. A kötelet kifeszítettük s a végek megfelelő rögzítése után a kutatók most már szinte kényelmesen tértek vissza az Űrge folyosó helyenként hiányos, de legalább stabilnak mondható padozatára. A kötelet ideiglenesen bennhagytuk, hátha kedvet kap valaki a Siralomház meglátogatásához. Egyébként két hét múlva mégis ki kellett szerelni, mert félő volt, hogy a nedves levegőn tönkremegy. Fejérdy I. és Sárvári I. ekkor alumínium-sodronyt feszítettek ki helyette.

Harmadik nagyobb szabású expedíciónk az Elefánt-terem magas cseppkőfalának megmászását tűzte ki céljául. Két nappal a Siralomház-i tura után került erre sor. Ezuttal már egy népesebb csoport /Fejérdy I., Czajlik I., Gádoros M., Gábor N., Pecze Z. és Sándy P./ kinlódta át magát a Cáparács keserves 5 méterén. A korábbi tapasztalatokból okulva, kötelet, bontószerszámokat és villanylámpát is vittünk magunkkal.

Ezuttal én voltam a soros "első mászó". Sáros gumicsizmám nem tett valami jót a fehér cseppköveknek, megpróbáltuk legalább az Elefántot megóvni a további beszennyeződéstől, papírt terítettünk rá. Zsebembe tettem vagy 10 méter erős zsinórt és rövid terepszemle után úgy találtam, hogy a fal jobb oldalán juthatok fel a legkönnyebben. Hamarosan kiderült azonban, hogy a remélténél jóval kevesebb az alkalmas kéz és lábhely. Lámpámat kénytelen voltam kb. 4 méter magasságban egy kis cseppkőbevonatos üregben hagyni. Lent várakozó társaim lámpáinak csekély fénye mellett, inkább sötétben tapogatózva haladtam egyre feljebb.

Közben Gádoros M. is elindult felfelé. Ő a terem másik oldalán próbált szerencsét. Vállát a szálkőnek feszítve gyorsan haladt felfelé és nemsokára egy magasságba ért velem. Villanylámpáját zsinórra kötve átlendítette hozzám; fénye mellett most már gyorsan kapaszkodtam addig a pontig, ahol még alulról megfigyelve a folytatást elképzeltem. Viszonylag kényelmesen elhelyezkedtem a végigvilágított cseppkőfüggőny, nem talállok-e valahol nyílást rajta. Itt a cseppkövek színe, ellentétben a hófehér Elefánttal, sárgás rózsaszín. Számtalan kristálylapocskájuk millió tükröként verte vissza az erősfényű lámpa sugarait.

Rövid vizsgálódás után felfedeztem a cseppkőoszlopocskák között egy sötét rést. Bevilágítottam: körülbelül 3 méternyire előttem sima fal látszott. Lefelé és felfelé nem láthatam a határait. Egy törött cseppkődarabkát bedobtam a sűrűn egymás mellett függő és álló oszlopocskák közé. Vártam a koppanást, de helyette gyenge csobbanás hallatszott.

Nem akartam hinni a fülemnek s újabb, nagyobb darabot dobtam be. Most még lenn várakozó társaim is meghallották a vízbe hulló kő jellegzetes zaját. Most már bizonyos volt, hogy víz van előttem kis, talán 2 méteres mélységben. Ezen valamennyien igen csodálkoztunk, hiszen a Főág szintje felett 18 méterrel mindent vártunk, csak éppen ezt nem. Most már mindenkit elfogott a felfedezési láz. Gádoros segítségével gyorsan felhúztam egy kőműveskalapácsot és kissé fájó szívvel, de érthető izgalommal fogtam hozzá az elzáró cseppkőfüggöny különösen utbanlevő darabjainak a leválasztásához. Minden letört cseppkődarab rövid zuhanás után hangos csobbanással hullott a vízbe.

Rövidesen sikerült annyira kitágítani a szabad nyílást, hogy a vállam is belefért. Bebujtam rajta és végre megpillantottam a titokzatos vizet. 30-40 cm mély, 2 méter átmérőjű kis cseppkőmedencében állt. Kristálytiszta vizében ott feküdtek az imént letört kövek. Nézelődés közben elvesztettem az egyensúlyomat s belecsuszam fejjel lefelé, mert a szűk nyílásban nem tudtam se megfordulni, se megkapaszkodni. Közben Gádoros a mennyezet cseppkőfüggönye mentén átmászott a nyíláson s most már ketten ácsorogtunk a tó vizében.

Jobbra felfelé egy kb. 7 méter magas, nagyon meredek, agyagcsfalú kúrtó nyílt. 2 méteres magasságban nagyobb, vízszintes üreg látszott. Gádoros felmászott oda, de az rövid járható szakasz után keskeny repedésben folytatódott. Iránya meg egyezik az Elefánt-terem és az egész folyosórendszer irányával. Lent maradt társaink közben türelmetlenkedni kezdtek, felhúztuk hát a perlon kötelet és megkötöttük egy erős cseppkőhöz. Nemsokára megjelent Pecze és Fejérdy is. Néhány percig azon tanakodtunk, érdemes-e felmászni a folytatással nem biztató kúrtóba. Megpróbáltam, de félutnál valamivel magasabbról félig csuszva, féli zuhanva egy pillanat alatt ismét társaim között találtam magam. Gádoros valamivel magasabbra jutott, de az ő utjának is elegáns bukórepülés lett a vége.

A kis tó az Elefánt-tó nevet kapta. Ugy keletkezhetett, hogy az agyagbevonatos kúrtó fenekén összegyűlő szivárgóvizből kiváló mész fokozatosan egyre vastagabb cseppkőkéregget, vízzáró bevonatot képezett ki az agyagon.

Már nagyon kezdtünk fájni nedves ruháinkban, mire rászámtuk magunkat a visszatérésre. Rövid Dühlfér-ereszkedéssel ismét eljutottunk az Elefánt-terem aljára, ahol Czájlik I. és Sándy P. bámulatraméltó türelemmel várt ránk.

Pecze és Sándy még hozzáfogtak egy, a terem padozatából kis eséssel lefelé haladó nagyon szűk járatrész kitérítéséhez. Órákig tartó kemény munkával sikerült annyira kitéríteni, hogy Pecze a derekára kötött biztosító kötéllal bele tudott hasáralni. Rövid lefelé csuszás után minden soványsága ellenére beszorult, lábánál fogva kellett onnan kihuzni. Sándy is hasonlóan járt. Annyit mégis sikerült kideríteniök, hogy egy szűk, magas kürtő halad felfelé, az Elefánt-tó irányában. Néhány szép cseppkövet láttak benne. Valószínű, hogy a kis tó ennek a kürtőnek az eltömődéséből keletkezett.

Az Elefánt-terem padozata, mint az egész felső emeleten mindenhol, nagyon hiányos. Főként a közelfekvő két fal közé beszorult kövekből áll. Pecze Z. véletlenül leejtett bányászskapkáját 14 méterrel mélyebben, a Főágban találták meg. A terem padozatának számos nyílásán le lehetett látni egy meredek, addig még ismeretlen cseppkőlefolyásra, amelyet sötétbarna színe miatt Kávé-zuhatagnak nevezünk el.

A feltárt részek hossza mindössze 60 méter, de ezzel együtt a Vas Imre - barlangma ismert részeinek hosszúsága meghaladja az 1 kilométert, felső járatainak magassága pedig a 30 métert. Az ujonnan felfedezett emeletnek rövid megbeszélés után a Walhalla nevet adtuk. Folyósának közel 75 fokos hajlásu falai, ugyanilya hajlásu síkban elhelyezkedő emeletei arra engednek következtetni, hogy a patak egy régi vetődés mentén összetöredezett kőzettömegben vájtja egyre mélyebbre medrét. Sák vizmosa éles, vékony kő is található a falak közé szorulva. A Kötél-átjáró két, csaknem késpenge vékonyságú függőleges kőlemez között indul. Ugyanez a jellegzetes oldalfalhajlás tünt elő a Narancs-zuhatagnál később kibontott víznyelőnek a folyósó felé eső felületén is.

Ujabb, eddig még ismeretlen emeletek felfedezésére van remény a Norma-teremben. A terem magas kürtőinek bemászására talán a következő kutatási idényben kerül majd sor.

K Ö T É L , K Ö T É L H Á G C S Ó

/II. rész./

Irta: Csók Rémó

A kötél ismertetése felhasználhatóság szempontjából.

A kötél felhasználhatóságának elemzése két részre tagolható:

- 1./ A kötél csomózása,
- 2./ A kötél rendeltetése.

1./ A kötél csomózása.

Magától értetődik, hogy a kötélfelhasználó magával hozza a csomózás szükségességét. Csomó és csomó között viszont nagy a különbség. Nem minden alkalomra használjuk ugyanazt a csomót. Mást alkalmazunk, ha a kötelet a derekunkhoz biztosítjuk; mást, ha két kötélvéget összekötünk; megint mást, ha annak a végét gerendához erősítjük stb. Az sem közömbös, hogy milyen a csomó. A jó csomó olyan, hogy bármennyire is húzzuk a kötelet, akár egy oldalról, akár kettőről, az nem enged utána: a húzásnak sikeresen ellenáll. Viszont egy másik tulajdonsággal kell rendelkeznie: azzal, hogy használat után könnyen fel lehet bontani. A rossz csomó ennek az ellentéte: gyenge, megterhelésnél enged és a szükségesnél tovább tart a kibontása.

De az is hátránya a csomónak, ha túl könnyen bomlik. Előfordul, hogy húzamosabb ideig tartó feszülésmentes állapotban meglazul s ha akkor hirtelen feszülés áll be, úgy teljesen kioldódik éppen olyankor, amikor a leginkább lenne szükség arra, hogy tartson. Szerencsére ennek is van orvossága, amint meglátjuk a későbbiek folyamán.

A csomózást már odahaza kell elsajátítanunk, szorgalmas gyakorlás után s a terepen behúnyt szemmel is meg kell tudnunk kötni a kötelet, a már begyakorolt fogások alapján.

Mindenekelőtt megkülönböztetünk csomót, hurkot és kötést. Ha két kötélvéget kötünk össze, akkor csomót használunk. Ugyanazon kötélen két végének a felhasználásával hurkot csinálhatunk, még hozzá két fajtát: vagy állóhurkot, mely a húzásnak ellenáll; vagy csuszóhurkot, ami összehúzható. A csomó és a hurok együttes alkalmazása: a kötés.

Az alábbiakban néhány fontosabb csomót, hurkot, illetve kötést vizsgálunk meg.

Alaphurok.

Minden csomónak, huroknak és kötésnek ez az alapja. Ez annyira magától értetődik, hogy rendszerint nem is szokták megemlíteni.

Egyszerű csomó.

Szigorúan véve nem csomó, hanem hurok.

Szintén kiindulópontnak használják. Része a hegymászó-, halász-, stb. csomónak.

Ezt a csomót alkalmazzuk a kötélvég eldolgozás a./ pontjánál.

Egyszerű kettős csomó.

Szokták laposcsomónak is nevezni.

Két kötélvég, zsinegvég összekötésére szolgál. Csomagolásnál is ezt használják. Kiváló tulajdonsága, hogy minél erősebb húzásnak van kitéve, annál jobban összeszorul.

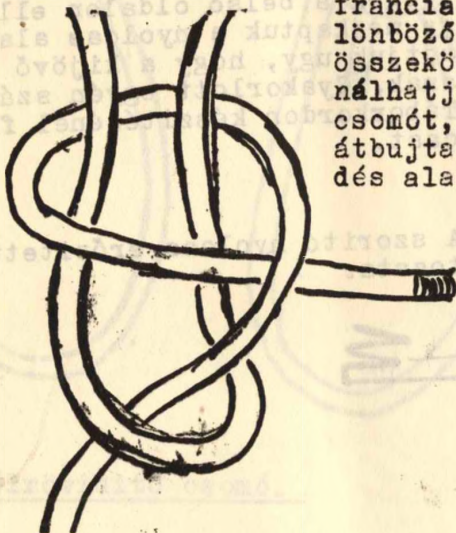
Ez az, amit a mindennapi életben csak "csomó"-nak nevezünk. A legtöbb ember nem is tud mást, csak ilyet, de ezt is rosszul. Ha figyelmesen megnézzük, láthatjuk a kettős csomó és az ehhez hasonló, de rosszul tartó u.n. "kofacsomó" közötti különbséget. A kettős csomónál a be- és kifutó szárok mindig párhuzamosak. Könnyen bontható.

Kofa csomó.

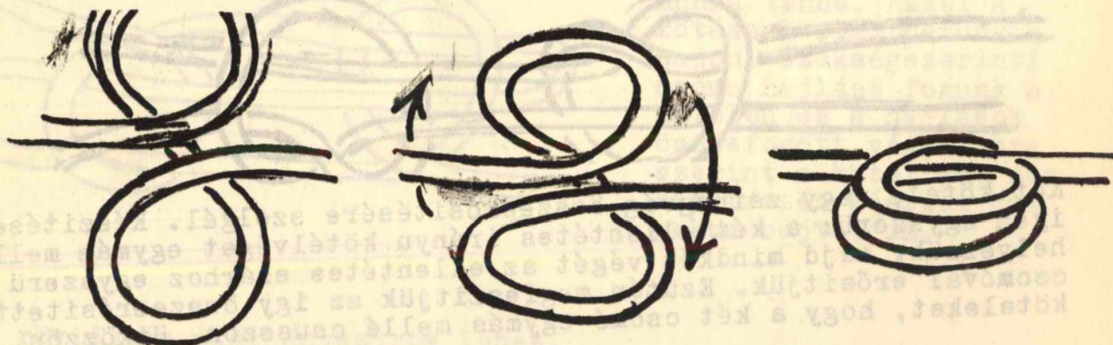
Rossz! A kofacsomó erősebb huzásra kibomlik, nem tart. Mint fent láttuk, a kettős csomó be- és kifutó szárai párhuzamosak, a kofacsomónál pedig keresztezik egymást. Használata mellőzendő

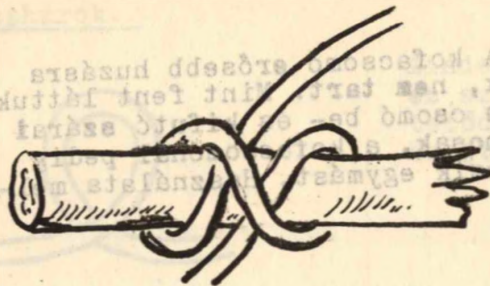
Ivelt kettős csomó.

Szövőcsomónak is szokás nevezni. Még az egyszerű kettős csomónál is jobban tart. Vele kötünk állóhurkot, francia mentőcsomót. Alkalmas két különböző körátmérőjű köté, zsineg összekötésére. Leggyorsabban úgy csinálhatjuk, hogy megkötjük az egyszerű csomót, majd a kezünkben levő végét átbujtattuk az ellenkező kereszteződés alatt.

Szorító nyolcas.

A szorító nyolcas alkalmazási területe: kötélnak rudhoz való erősítése, különösen drótkötélnak kiváltképen kötélnélhidaknál, sátor csúcsát tartó kötélrögzítésnél stb. Szerepel a feszítő-, mentő-csomóknál és a csuszóhuroknál. Táborkerítés készítésénél, botösszekötésnél és még más alkalmazási területen nélkülözhetetlen.

Csak abban az esetben tart, ha a kötélnél állandó feszülés alatt áll! Ellenkező esetben kibomlik. Jó tulajdonsága, hogy minél jobban huzzuk, annál erősebben szorít.

A szorító nyolcas kötési módja: a kötélen két alaphurkot hajtunk egymás mellett. A kötélvégek a belső oldalon ellenkező irányban jönnek ki. Mikor így megkaptuk a nyolcas alakot, a két hurok tetejét egymásra hajtjuk úgy, hogy a kijövő kötélvégek továbbra is belül maradjanak. Gyakorlott egyén számára szinte egy mozdulat az egész. Táborkordon készítésénél fa derekára is köthetünk szorító nyolcast.

Erősített szorító nyolcas.

A szorító nyolcas erősített változata.

Halászcsozó.

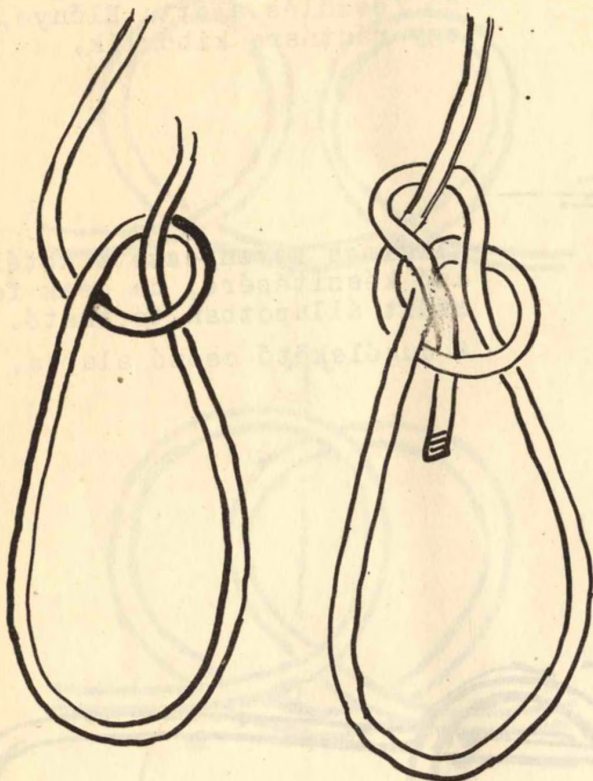

Két kötélnél, vagy zsinegvég összeerősítésére szolgál. Készítése igen egyszerű: a két ellentétes irányú kötélvéget egymás mellé helyezzük, majd mindkét végét az ellentétes szárhoz egyszerű csomóval erősítjük. Ezután megfeszítjük az így összeerősített köteleket, hogy a két csomó egymás mellé csusszon, ütközzön.

A halászcsozó komoly húzásnak ellenáll, mégis gyorsan kibogozható.

Különböző átmérőjű kötelek összekötésére alkalmasabb az ivelt kettős csomónál.

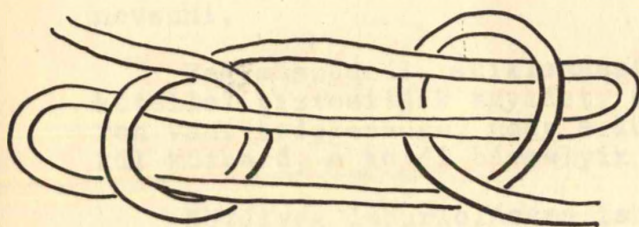
Állóhurok.

Buvárkötésnek is nevezik. Mint a neve is mondja, a hurok áll, soha nem húzódik össze, nem csuszlik el és erős megfeszülés után is könnyen felbontható, mielőtt a feszülés enged. Kötéltátósokban alkalmazzák, továbbá minden olyan helyen, ahol állóhurokra van szükség.

Megkötése az ivelt kettős csomóhoz hasonló.

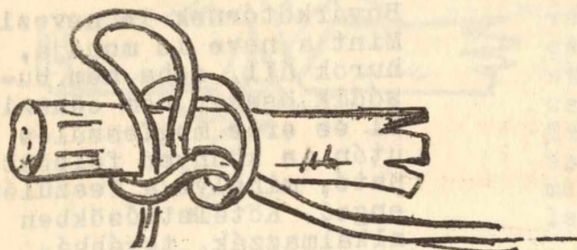
Kötélrövidítő csomó.

Gyakran előfordul, mind táborban, mind más helyen, hogy megenged a köté. Lebontani felesleges és hosszadalmas munka lenne. Ezzel a kötéssel segíthetünk a bajon. Szükségszerinti számú hajlást fogunk a kötélen és a hajlások összefogott végét ábrászerint a köté két szabad részén készült hurokba bujtatjuk.

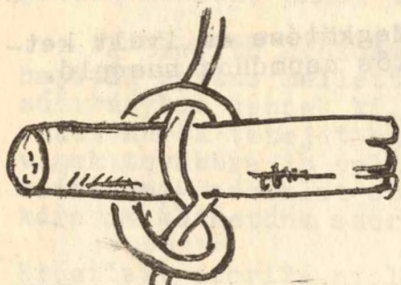
A rövidítés akárhányszoros lehet.

Hátfacsomó.

A kötél fához, gerendához való megerősítésére szolgál, állandó feszülés alatt. Előnye, hogy egy rántásra kibomlik.

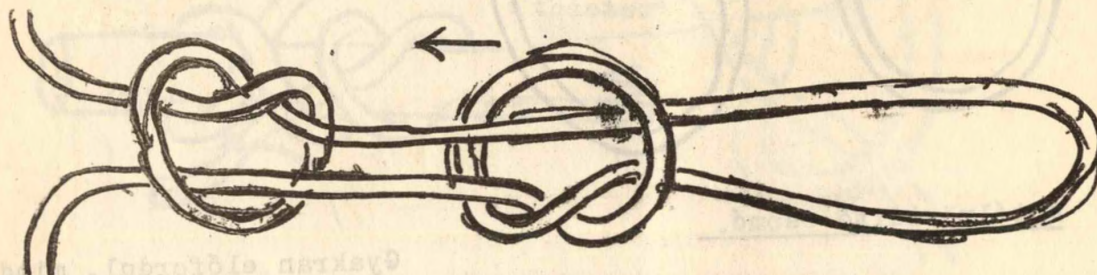
Gálacsomó.

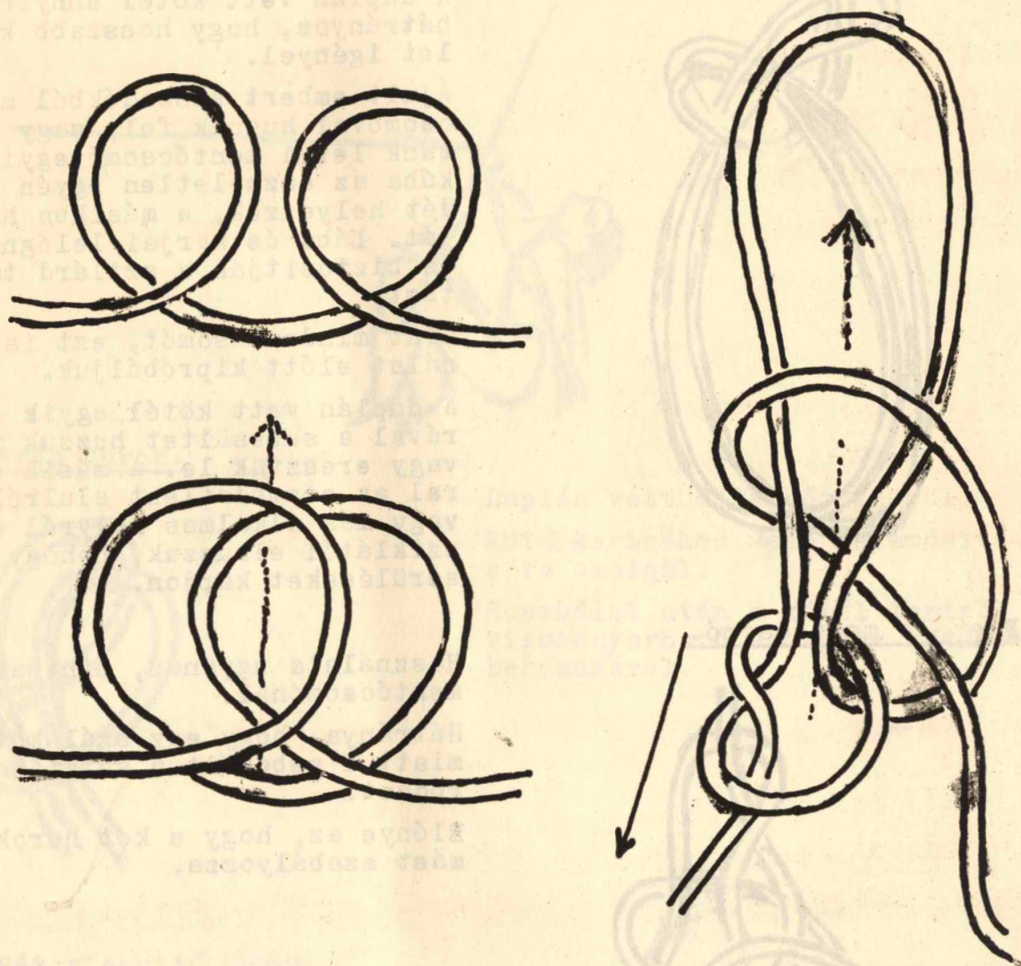
Alkalmas hevenyészett kötélhágcsó készítésére, de csak feszült állapotban tartható.

A dugólekötő csomó alapja.

Hegymászócsomó.

Hegymászó csomó készítése.

Szokás még kettős hurokcsomónak és Middleman-kötésnek is nevezni.

Hegymászásnál, sziklamászásnál, amikor a kutatók kötéllal biztosítják egymást, ez a hurok a középső emberen van. Érdekessége, hogy a kötélvégek felhasználása nélkül köthető, a kötél bármelyik pontján.

Kötélvég lehurkolására is alkalmas.

Lényege ugyanaz, mint a halászcsoomóé.

Angol mentőcsomó.

A mentőcsomók közül a legkönnyebben köthető.

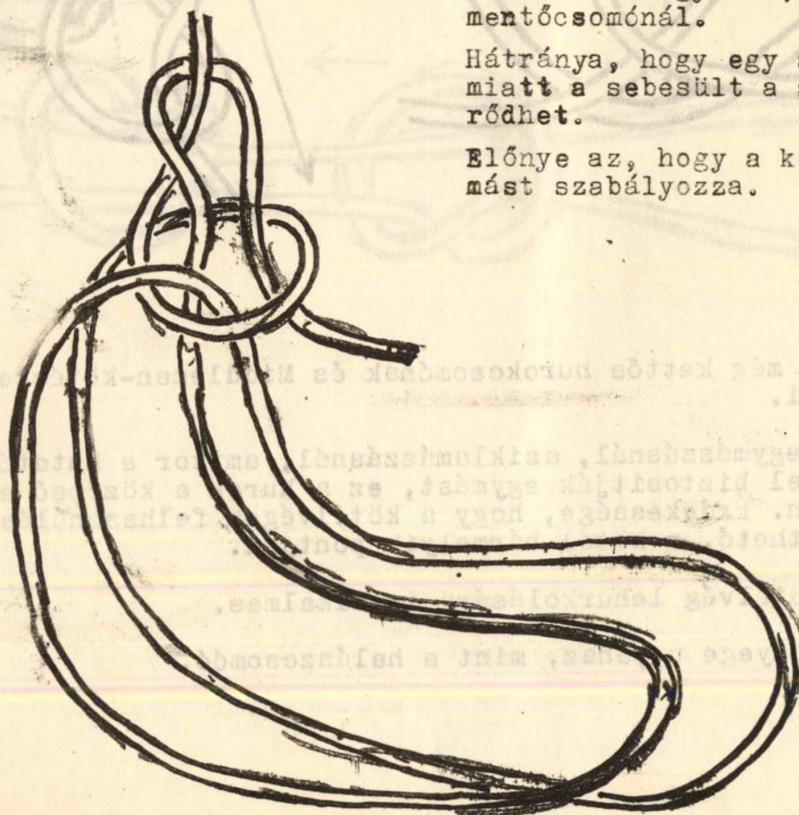
A duplán vett kötél annyiban hátrányos, hogy hosszabb kötelet igényel.

Ajult embert szakadékból mentőcsomóval húzunk fel, vagy eresztünk le. A mentőcsomó egyik hurkába az eszméletlen egyén térdét helyezzük, a másikba hónáját. Lába és karjai lelógnak és biztosítják a szilárd tartást.

Mint minden csomót, ezt is használat előtt kipróbáljuk.

A duplán vett kötél egyik szálával a sebesültet húzzuk fel, vagy eresztjük le. A másik szálal az eszméletlent alulról, vagy más alkalmas helyről a sziklától elhúzzuk, nehogy újabb sérüléseket kapjon.

Francia mentőcsomó.

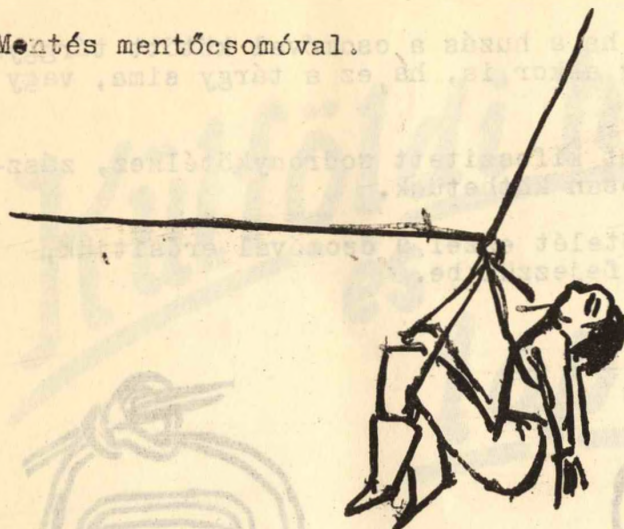

Használata ugyanaz, mint az angol mentőcsomónál.

Hátránya, hogy egy szál kötele miatt a sebesült a sziklához verődhet.

Előnye az, hogy a két hurok egymást szabályozza.

Mentés mentőcsomóval.

Sváb hurok.

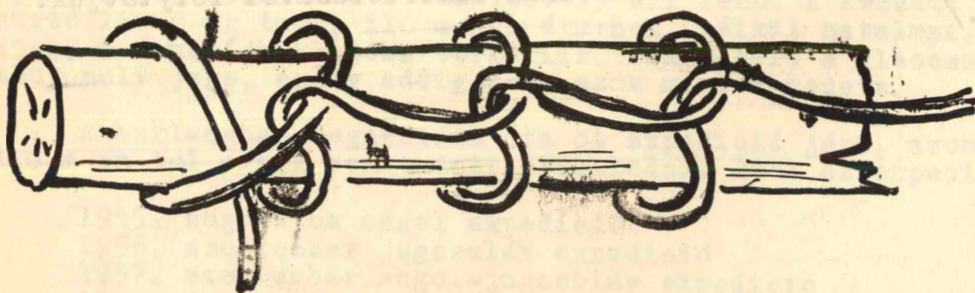
Duplán vett kötélből készül.

Kötélkarikához való felerősítésére szolgál.

Használat után a kötél lentről is visszanyerhető az egyik kötélvég behuzásával.

Sátorfeszítő hurok.

Kötél megfeszítésére és a megfeszített vég rögzítésére szolgál.

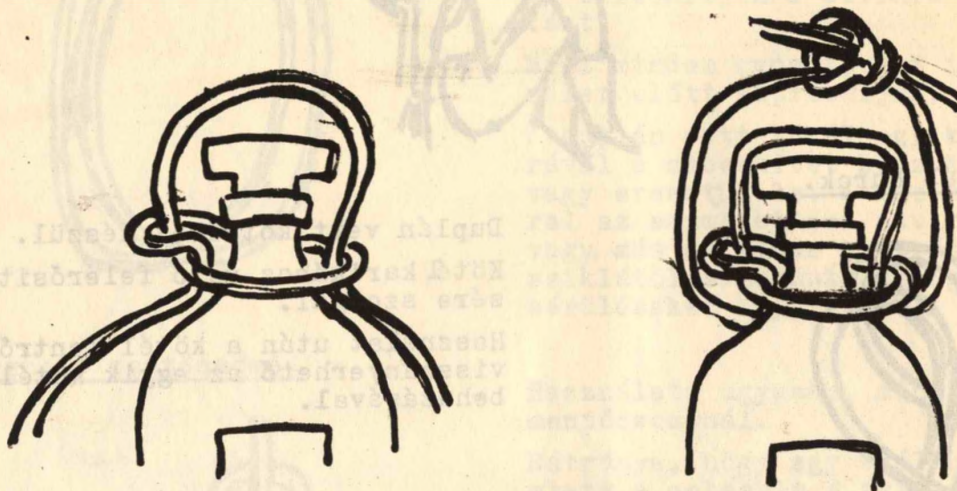

Rögzíti a kötelet, ha a huzás a csomóval kötött tárggyal párhuzamos. Jól tart még akkor is, ha ez a tárgy sima, vagy sikos.

Ezen a módon kötelet kifeszített sodronykötélhez, zászlórudhoz stb. biztonságosan köthetünk.

Cövekhez a sátor kötelét ezzel a csomóval erősítjük, majd szorító nyolcassal fejezzük be.

Dugólekötő csomó.

Barlangkutató kutatása során gyakran vesz mintát vízből stb. Az üveg dugóját e lekötő csomóval biztosítjuk.

A gályacsomó két szabad szárát a dugó tetején erősen meghuzva egyszerű kettős csomóval rögzítjük. Ilyen célra legalkalmasabb a vászonszalag.

x X x

Cikksorozatunkat a következő számban a kötél rendeltetésének és kiegészítő tartozékainak ismertetésével folytatjuk.
/Szerk./

Külföldi hírek és Lapszemle

A világ legmélyebb barlangja Jugoszláviában?

A lengyel Akadémiai Barlangkutató Egyesület hét tagja a múlt év szeptemberében egy hónapos kutatómunkára utazott Jugoszláviába. Utjuk során leereszkedtek a Triglav-csucsától északkeletre levő, 2400 m magasban nyíló Tirglavska Brezna-barlangba.

Ez a barlang igen érdekes karsztjelenség. A Triglav-fennsíkjának gleccsere egy kis mészkődombba ütközik, melynek lábánál alakult ki a Tirglavska Brezna. A barlang tehát víznyelő, amely a gleccser olvadékvizeit vezeti le.

Bejárata az ötvenes évek elején nyílt meg, úgy, hogy a különlegesen meleg időjárás következtében a gleccser végén a jég részben leolvadt. Három bejárata van. Kettőt csak jég választ el egymástól, ezek teljesen jégben futva, függőlegesen nyílnak a gleccser végén. A harmadik nyílás a mészkődomb oldalában található, a másik kb. 10 m-el lejjebb, vízszintesen. Kezdeti szakaszától eltekintve ez is teljesen jégben fut, a mintegy 35 m után a függőleges járatba torkollik. A kürtő kezdetben meredeken lejt, később teljesen függőleges. Átlagos szélessége 6-7 m. A leereszkedés igen veszélyes, mivel állandóan lavinaveszély áll fenn. A kezdeti kürtő 110 m-ig tart, 110 m-nél átmenet nélkül hatalmas, 40-45 m átmérőjű kürtőbe torkollik. Idáig tart a gleccser benyomult jege, amely eddig csak szűk utat engedett.

A barlangban megnyílása óta öt expedíció járt, azonban 110 m-en túl egyik sem tudott ereszkedni. Ezek az expedíciók:

- 1955. augusztus angol expedíció
- 1956. szeptember jugoszláv expedíció
- 1957. szeptember angol-jugoszláv expedíció
- 1958. szeptember jugoszláv expedíció
- 1959. szeptember lengyel expedíció.

Az 1957-es expedíció alkalmával az angol kutatók a legmélyebb elért pontról fluoreszcenciát öntöttek le, amely egy 1010 m-en fakadó forrás vizében jött felszínre. A szintkülönbség tehát 1390 m. A barlang szája és a forrás közt a légvonalbeli távolság nem túl nagy /pontos adat nem áll rendelkezésemre/, tehát igen nagy egybefüggő mélységre lehet következtetni.

A Triglavška Brezna minden bizonnyal megdönti az eddigi mélységrekordot /Gouffre Berger 1128 m/, azonban a bejárást az óriási mélység majdnem lehetetlenné teszi. A Triglavška Brezna tehát továbbra is várja a merész kutatókat, hogy titkát kiderítsék.

Kent és Gantar angol kutatók a barlang eddig bejárt szakaszának térképét is elkészítették.

Janusz Rabek
az expedíció tagja közlése alapján
összeállította

Kósa Attila

A világ tíz legmélyebb barlangja.

A nemzetközi barlangkutatók állandó fejlődése, a kutatási módszerek és eszközök rohamos tökéletesítése folytán egyre sürűbben változik a világ leghosszabb és legmélyebb feltárt barlangjainak sorrendje, amely eddig szinte évtizedekig állandó volt.

Barlangkutatóink tájékoztatása céljából ismertetjük a legújabb "mélységi csúcseredményeket" az 1959. évi állapotoknak megfelelően. Ezek szerint a világ ma ismert tíz legmélyebb barlangjának sorrendje a következő:

1. Gouffre Berger /Franciaország/	1128 méter
2. Grotta di Piaggia-Bella /Olaszország/	689 "
3. Gouffre de la Pierre Saint-Martin /francia-spanyol határon/	689 "
4. Réseau de la Dent de Crolles /Franciaország/	603 "
5. Antro di Corehia /Olaszország/	553 "
6. Gouffre Pierre /Franciaország/	540 "
7. Anou Boussouil /Djurdjura, Algéria/	539 "
8. Geldloch /Ausztria/	524 "
9. Fledermaushöhle /Ausztria/	517 "
10. Grotte-Gouffre de Chevrier /Svájc/	504 "

dr. Kessler Hubert

A világ leghosszabb barlangjai.

A "Slovensky Kras" 1957-58. évi II. kötete érdekes összeállítást közöl a világ leghosszabb barlangjairól. Ezek a következők:

- 1./ Mammut-barlang /Kentucky, USA/. Hossza 160 km. Legnagyobb terme 160 m hosszú, 87 m széles és 38 m magas.
- 2./ Yandott-barlang /Indiana, USA/. Hossza 85 km.
- 3./ Hölloch-barlangrendszer /Svájc/. Európa leghosszabb barlangja, 1956-ig 61 km-t tartak fel benne. /Ma már 70 km fölött tartanak!/.
4./ Legújabb felfedezett barlang Lousville mellett /Kentucky, USA/. Hossza kb. 52 km.
- 5./ Karlsbad-barlang /Új-Mexiko, USA/. Hossza 50 km. Legnagyobb terme 1220 m hosszú, kb. 110 m széles és 91 m magas.
- 6./ Eisriesenwelt-barlangrendszer /Ausztria/. Hossza 41 km.
- 7./ Dachsteini Mammut-barlang Salzburg mellett /Ausztria/. Hossza 20 km.
- 8./ Postojna-barlang /Jugoszlávia/ 19,8 km hosszú.
- 9./ Domica-Baradla-barlang /Csehszlovákia-Magyarország/. Hossza kb. 19 km.
- 10./ Dent de Crolles-barlang /Isère tartomány, Franciaország/. Hossza kb. 17 km.
- 11./ Demänovai-barlang /Csehszlovákia/. Hossza 14 km.

A fenti összeállításhoz meg kell jegyeznünk, hogy a két "örök rivális", a Postojna és a Baradla helyezése valószínűleg hiba csúszott. Kessler Hubert adatai szerint ugyanis a Baradla felmért hossza 20,2 km, amihez még hozzászámítandók a legutóbb felfedezett szakaszok, valamint a Retekág így fel nem mért kisebb részlete is. Baradlánk tehát rangsorban megelőzi a Postojna-barlangot, sőt a dachsteini Mammut-barlangot is.

De alaposan túlzott az amerikai Mammut-barlang 160 km-es hosszúsága. Bár ez a barlang még ma sincs teljesen felmérve, de nem valószínű, hogy a 45-50 km-t meghaladja. A Yandott-barlangról más forrásból származó adataink nincsenek.

Balázs Dénes

K Ü L F Ö L D I L A P S Z E M L E

Szlovákiában a nemzeti tanács által hozott természetvédelmi törvényben a barlangok is méltó helyet foglalnak el. A különféle karasztjelenségek és barlangok természeti emlékké nyilvánítására, illetve a törvény végrehajtására a szlovák oktatásügyi minisztérium külön tanácsadó testületet szervezett. /Sborník Muzea Slovenského Krasu I./

. o o o .

Európa legnagyobb barlangja a svájci Hölloch. 1957-ig 65 km hosszú, feltérképezett része volt ismeretes. 1957. végén és 1958. elején egy téli expedíció 177 órai munkával ezt a hosszúságot majdnem 70 km-re növelte. 1958. végén hasonló céllal újabb kutató expedíció indult a barlangba. Tagjai szintén a Schweizer Alpen Club barlangkutatói voltak. A felszerelést, köteleket, hágasókat, karbidot, stb. 68 közreműködő szállította be a barlangba, a II. táborhelyig. Az időjárás nem volt kedvező. Egész Európa felett meleg levegő uralkodott. December 27-én este 22 órakor a IV. táborhelyen, az Umbra-dőmben rádióon fogták az időjárásjelentést, miszerint "2000 m magasságban 0° van és esik az eső". Ezzel világos lett előttük, hogy - mivel a barlangnak ezen hátsó része a karasztvízszint alatt van - a Schlucht-járatban tervezett kutatásukról le kell mondaniuk, sőt egy vizbetöréssel is számolniuk kell. Ezért másnap a SAC járat felé megkísérelték a kijutást, de már víz fogadta őket. A vizár 7-8 m magas volt. Ezzel a kiút lezárult. Takarékosági rendezabályokat hoztak. Naponta csak kétszer étkeztek és csak két lámpát égettek. Közben azonban újabb járatot is feltártak, mint a Bödmern patak völgyét. Végül 30-án a víz hátrálni kezdett. A SAC járatban már eljutottak a Dreieck-tóhoz, de ott még mindig zárva volt az út. A víz csak nagyon lassan apadt. Ezért fogságuk negyedik napján más irányban kísérleteztek. Az egyik résztvevő falikampókkal és kötelekkel leküzdött egy negyvenméteres sziklafalat és egy veszélyes, omladékos kerülőjáraton át 9 és fél órai út után elérték a főtábort, majd további 5 és fél órai uttal új napján a kijáratot. A víz borzalmas munkát végzett mindenhol. A visszahagyott felszerelést csak februárban szállították ki három csoportban. A barlangban ez alkalommal 150 órát töltöttek. Munkájuk nagy részét a kiút keresése és a kijutás emésztette fel, azonban így is, két újabb járat felfedezésével, a barlang hosszát több mint 70 km-re növelték. /Die Alpen 1959. 3. /

. o o o .

Az Alacsony-Tátra északi oldalán, az Ohniste mészkőfennsíkján már 1720-ból ismeretes volt egy zsomboly, a Ladova-priepast. Szlovák barlangkutatók 1939-ben kísérelték meg először be-

járását. Akkor 110 m mélységig jutottak. Az utat a jég zárta le. 16 évvel később sikerült ugyan a továbbjutás útját megtalálni, de a felszerelés elégtelensége és a résztvevők kimerültsége miatt lemondtak a továbbjutásról. Végül a harmadik expedíció 125 m mélységben elérte a zsomboly fenekét. Megállapították, hogy a jég mennyisége állandóan változik. Akkor kb. 800-1000 m³ volt. A kutatók szerint a barlang, mely más-különbén egy tektonikus hasadék, statikus jégbarlangnak látszik. A zsomboly az első és második lépcső között viszonylag szűk. A Svätajanska /Szt.János/ barlangrendszerrel áll szerves összefüggésben. Közeliében három másik, kisebb szakadék mellett, még egy 40 m-es zsomboly is található, a Havrania-priepast /Holló-barlang/. Az ohnistei Ladova-priepast /jégbarlang/ kutatásáról és vizsgálatairól V. Benický, A. Droppa és J. Otruba számolt be. /Sbornik Mz. Sl.Kr. I/.

.

Pierre Strinati svájci biológus Afrikában három barlangot kutatott át. Kettőt a Francia Egyenlítői Afrikában, Leopoldville közelében, a N'Dumbu- és a Pahu-barlangot, a harmadikat Belga-Kongóban, a Kila Tari-barlangot. Mindhárom barlangban denevérek mellett, nagyobb gazdag izeltlábu faunát gyűjtött. Különösen érdekes és jellemző a barlangok magas hőmérséklete. Az első barlang levegőjének hőmérséklete 22,5° C és páratartalma 97 % volt. A másodiké pedig 21,8° C, illetve 100 %, míg a harmadik barlang levegőjének hőmérséklete 96 %-os páratartalom mellett a legmagasabb volt, 24,2° C. /Belga Szpel.Szov.nemzetk.ért. 1958./

.

Szlovákiában majdnem minden karsztvidéknek megvan a maga kutatócsoportja. Így Tisovecen /Tiszolc/ is működik egy lelkes csoport, mely a Murányi-fennsíkot és Tiszolc vidékét vette munkatervébe. Vezetőjüknek, Kámen mérnöknek beszámolójából megtudjuk, hogy a Tiszolci-forrást, melynek vízhozama nagyon ingadozó /min. 6 l/sec., max 60 l/sec./ természeti emlékké nyilvánították. A michnovai Jazerna-jaskynának /Tavas-barlang/ a tava 30 m mély és egy időszakos forrással áll összeköttetésben. A murányhutai Bobacka-barlang pedig vízeséseiről lett különösen ismertté. /Sbornik Muz. Sl. Kr. I./

.

Jugoszláviában, a Ljubljana-Postojna vasutvonal melletti Rakektól nem messze egy új barlangot fedeztek fel. Egy 60 m-es szakadék két lépcsővel vezet egy barlangjáratba. Az eddig feltárt 300 m-es szakasz pompás cseppkövekkel és cseppkőmedencékkel diszitett. A Flanina melletti Logarcek barlangban, melyet annak idején Putiek kutatott át és irt le,

szlovén barlangkutatók egy újabb termet tártak fel. Az Oveja jama-ban Brodar professzor új paleolit lelőhelyre bukkant.
/Die Höhle 1959.4./

.

Szlovákia első aragonit barlangját egy bányatárna kiásásánál találták meg. A Hrádok-fennsíkön levő barlang V. Benický szerint 250 m²-es területet foglal el és szebbnél-szebb aragonit-képződmények díszítik. /Sborník Muz.Sl.Kr. I./

.

Kefallonia a görögországi ion szigetek legnagyobbika, 763 km² kiterjedésű. Karsztüneményeiről, különösen katavotráiról /tengervízet elnyelő hatalmas üregek/ már régen ismeretes. Először 1951-ben kutatót itt egy kis görög barlangkutató csoport. Másodszor 1959. júniusában a görög Földtani Intézet részéről két geológus, J. Petrochilis és A. Doumas, majd harmadikban 1959. augusztusában Petrochilis kíséretében két osztrák kutató, a Dr. Maurin és Dr. Zöttl járt ott. Ez alkalommal bevérték a kutatásba a sziget turista bizottságát és a görög barlangkutatók egy részét is, élükön Anna Petrochilis-szal. Több, mint hetven barlangot, zsombolyt, forrást és egyéb karsztjelenséget vizsgáltak meg. Kiterjeszt a barlangok és források vizeinek vizsgálata a tengerrel való összefüggésükre is. Vizfestéseket is végeztek. A Mélissani-barlang megfestett vize, habár 17,5 perc alatt eltűnt, még sem jelentkezett a tengerrel közeli forrásokban. Az argostoli katavotrákkal kapcsolatban közölték velük, hogy az egyikben annak idején egy amerikai kutató 50 kg uranint helyezett el anélkül, hogy a tengerben ezt észlelni tudták volna. Számos barlangban prehistoriai leletekre is bukkantak. Kovakő eszközök mellett osont- és faszénmaradványokat, kagylóhéjakat találtak. Utóbbiakat az ősemlék étkezési maradványainak vélik. Több barlangban a denevéreken kívül él egy barlangi sáska-faj is, a Dolichopoda Petrochilosii. Chob. Érdekes volt az 1953. évi földrengés barlangokra való hatásának észlelése is. Így a St. Eléousa-barlang feneke 30 m-rel süllyedt. A Chirodini-barlang 12 m-rel mélyült. Grizata község mellett egy dolina beszakadt és feneke egy 29 m-es zsomboly képződött. Közelében még egy másik 18 m-es szakadék is keletkezett. A Mélissani-barlang vizének szintje leszállt a tenger vízszintjére és gyengén sós lett. Kefallonia karsztját egy pliocén üledéssel fedett pliocén előtti, holt és egy ókori részben megújodott, élő karsztra osztják.

.

10 éve mult, hogy Szlovákiában, Liptósztmiklóson karszt-muzeum létesült. A muzeum azóta igen érdekes és gazdag barlangi kiállítási anyagot gyűjtött össze. Vezeti a szlovákiai barlangok kataszterét is. Szép könyvtára mellett, különféle csoportosításokban dolgozza fel a szlovákiai barlangok bibliográfiáját. Ezért minden, de különösen Szlovákiára vonatkozó bar-

langi irodalmat köszönettel fogad. A muzeumra jellemző, hogy 1956-ban már több, mint 14.000 látogatója volt. A muzeum címe: Muzeum Slovenského Krasu. Liptovský Mikuláš, Československo.

Összeállította:

id. Schönviszky László

Barlangkutató csoportjaink életéből

Vizalatti expedíció a Baradla Alsó-barlangjában.

A Magyar Honvédelmi Sportszövetség Budapesti Elnöksége Könnyűbuvár Barlangkutató Csoportja 1939. december 27-én, 28 és 29-én dr. Jakucs László meghívására Jósavárfőre utazott, hogy az 1937-ben feltárt Baradla alsó barlangrendszerének további folytatásába való bejutást, szifon-átúszással megoldja.

A feladatot a csoport végrehajtotta. Sikerült buvárainknak átjutni a szifon másik oldalára, ahol eleinte mintegy 40-50 cm magas, 1,5-2 m széles, szabálytalan alakú peremre bukkantak, a szifon kezdetétől számított 5-6 m távolságban.

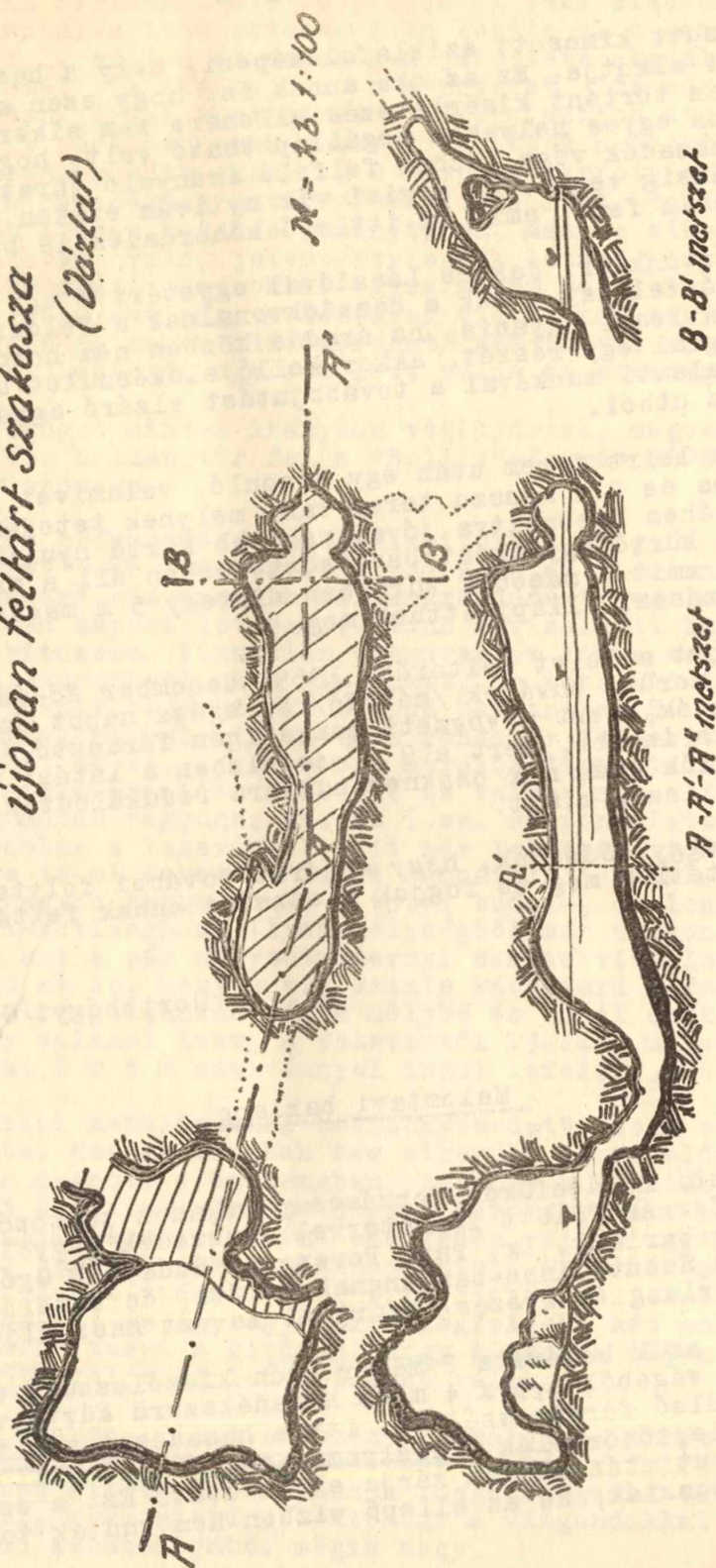
A szifon bejárata szélesedő hasadék-jellegű, kiálló szirtekkel. A behatolás iránya a felszín felé mutat, a megközelítési helytől mintegy 290 m-ra, jobbra É-ÉNy irányban. A szifon magassága bejáratánál mintegy 50-60 cm. Buváraink, miután a bejárat - legszűkebb - nyíláson átvergődtek, aránylag jó mozgási lehetőségek között, mintegy 8-100 cm-es mennyezet alatt, 100-120 cm széles, vizmoszta járatban haladtak a behatolási iránytól kissé jobbra, majd balra kanyarodva, ca. 1,5 m-rel a vízszint alatt. Az átjáró oldalfalai a szifon egész területén jobbra és balra is laposodó, a réteglapok csapásában kimosott üregekben végződnek. Beérve az alacsony terembe /0,5 m magasan van a boltozat a vízszint felett/ mintegy 2 m legnagyobb szélességű, kb. 4 m hosszú szabálytalan alakú vízfelszín lehet látni, melynek végén 1 m széles folyosó vezet tovább, a mintegy 3 m-nyire levő nagyobb teremig. A folyosó mennyezete az alacsony teremben kb. 5 m-nél magasabb, viszont ehhez képest a talapzat is feljebb van. Ez a terem kb. 5 m hosszú, 2-3 m széles, jobb sarkában magasan felnyúló kúrtóval. Itt a víz mélysége mintegy 120-150 cm, jobboldala felé emelkedő fenékkal. A jobboldali rész hordalékos agyaggal van fedve, ugyancsak a kúrtó szája is.

Az akció legfontosabb helye az a terem, ahonnan víz alatt a baloldali részen 3-4 m-ig lehatoló lejtős, helyenként élénken lebukó hasadék van, melyben vizmoszások kőtörmelék található a fenéken. A vizalatti hasadék végét helyenként lerakódott

Baradla „Alsóbarlang”

újonan feltárt szakasza

(Vázlat)

agyag, másutt kimosott sziklafal képezi, mely a hasadékkal szembeni falat alkotja. Ez az oka annak is, hogy ezen a hasadékon több helyen történt kísérletezés ellenére sem sikerült továbbjutni, noha egyes helyeken megállapítható volt, hogy az agyagfal és a hasadék vége között felfelé irányuló járat van, mely levegős részig vezet. Az árvízi víz nyilván ezeken a részeken tör a felszín felé, amit az ittlelvő kőhordalék is bizonyít.

Csoportunk dr. Jakucs Lászlóval egyetértve úgy érzi, hogy a következő feladat ennek a hasadékvonalnak a felderítése, ill. kimunkálása lesz. Ugyanis, ha áradás közben nem hordaná el a gátló agyagfal egy részét, akkor kellő előkészület után magunk fogjuk vizalatti munkával a továbbjutást elzáró agyagot eltávolítani az utból.

A most leírt terem után egy hasonló, valamivel kisebb, 1,5 m széles és 2 m hosszú terem van, melynek tetejéről az előző tereméhez hasonlítva jóval nagyobb kürtő nyúlik a magasba. Ez a kürtő egyébként összeköttetésben áll a másik terem kürtőjével, amit a második kürtőben mintegy 5 m magasságig történt felmászással állapítottunk meg.

A csoport a leírt feltárást 1959. december 28-án hajtotta végre. A merülő buvárok /hét fő/ az egész napot ezzel a munkával töltötték, mert a végzett munka igen fárasztó és veszélyes volt annál is inkább, mert a 9 C^o-os vízben a látási viszonyok az első merülők után már csaknem nullára redukálódtak a felkevert finom iszap miatt.

Mivel meggyőződésünk, hogy a járat további folytatása megoldható, feltétlen meg is fogjuk kísérelni annak feltárását.

Hortobágyi Gyula

Malomtavi barlang

A budapesti Lukácsfürdő források csoportjához tartozó Malomtó és Beltiv forrás fölött 14 méterrel a meredek hegyoldalon nyílik egy barlang. Dr. Papp Ferenc a "Budapest Gyógyvizei" című könyvében Szent János-barlangnak említi, de elterjedtebb a Malomtavi-barlang elnevezés, ezért mi is ezt használjuk.

A barlang szűk bejárata 2 méter után kiszélesedik és a bejárati csarnok végéből 1,5 x 4 m-es hasadékszerű kürtő vezet le egészen a külső forrás széléig. Itt a hasadékot víz tölti ki. A forrás felé lejtőtörmelék akadályozza a kijutást, ellenkező irányban rövid út után szifon zárja el az utat. Ezt a szifont 1953-ban már átuszták, de az ellepő vízben nem tudtak továbbjutni.

Az ÉMKE Barlangkutató Csoportja az őszi alacsony vizálást felhasználva 1959 október 1-én kezdte el a barlang kutatását. Az I. szifon átúsztása nem jelentett akadályt. 6 méter után ismét víz alá hajlott a mennyezet. Itt már ismeretlen területen jártak kutatóink. A II. sz. szifon átúsztása után egy alacsony járatban csak nehezen lehetett a sziklafenek és a víz színe között eluszní. 8 méterig tartott ez a rész és azután a hasadéknak határozottan vége lett, tehát a további ilyen irányú kutatás reménytelen. Másnap sikerült a II. sz. szifon után nyíló, jelentéktelennek látszó kúrtókat be-mászni. A bejáratnál csarnokkal egyszintben két termet találunk. A térképezést nagy nehézségek miatt /két szifon, rendkívül agyagos és nehéz kúrtósorozat/ nem tudtuk elvégezni, de a továbbkutatásnál úgy sem lett volna rá szükség.

A barlangot minden irányban végigjártuk, mégsem oldódott meg a kérdés: honnan tör fel a "Boltiv"-forrás 9000 liter/perc hatalmas víztömege.

Egy-két próbaszással megállapítottuk, hogy a víz színe alatt 4 m-rel több oldaljárat húzódik és az általunk percek alatt felkavart víz nagyobb barlangrendszer rejt mélyében. Október 3.-án expedíciót szerveztünk a vizalatti barlangrendszer felderítésére. Vizhatlan szemüveg és lámpa segítségével könnyen tájékozódhattunk a víz alatt, és több oldal és körjáratot sikerült bejárni. Ez szabad barlangban 5-6 pernyi ut lett volna, nekünk víz alatt a rendszer felderítése 7 órai kemény munkát adott. A mélyebbre merülők tapasztalhatták, hogy lent a víz áramlása sebesebb és valószínű: a forrás járatának nyomában vagyunk. Kb. az I. sz. szifon alatt 8 m-rel volt az áramlás a legerősebb, itt már teljesen tiszta volt a víz, 5 m-re is el lehetett látni lámpával. A vizalatti barlang képe nagyon hasonlított a többi budai-, de leginkább a Mátyáshegyi-barlanghoz. Ilyen mélységből már nagyon nehéz megtalálni azt a pár négyzetméternyi szabad vízfelszint. Nehezzé teszi az is, hogy a víz szinte kávészerű a felső métereknél. Utolsó pillantás még a mélybe és ennél csak sejteni lehet, hogy valahol lent, a felszíntől 13-14 m mélyen egy széles járat 2 x 5 m szelvénnel indul lefelé....

A további merüléseknél bebizonyosodott, hogy ez a forrás aktív járata. Messze azonban nem sikerült benne előrehaladni. A víz azóta megnőtt a barlangban, úgyhogy a kutatást egyelőre abba kellett hagynunk. Teljes joggal kérdezhetnék: miért számít pár centiméteres vízszint emelkedés, mikor ugyanis 15 m mélyre kell leszállni? Azonban a mostani vizállás mellett buváruszók el sem tudnak indulni, a szabad vízfelszín együgyedére esőkent és így egyszerűen legfeljebb két ember indulhat. Nehezebbé teszi a kérdést, hogy a mentés ilyen körülmények között teljesen lehetetlenné válik.

1960. nyarán, illetve őszén - reméljük - ismét lesz alkalmunk a Malomtavi-barlang kutatására. Bár a felfedezett barlang, sőt még a további szakaszok idegenforgalmi értéke jóformán semmi, gyakorlati jelentősége a vizgondokkal küzdő Lukács-fürdő szempontjából mégis nagy.

Elméleti jelentőségét pedig talán még nem is tudjuk felmérni. Alkalmunk van vizsgálni keletkezésükben a hőforrás barlangokat, amelyeket eddig csak pusztuló állapotban ismerünk. Reméljük a gyengén álló hővizes barlangkeletkezés-elmélet biztosabb alapokra támaszkodhat ezután.

Holly István

B E S Z Á M O L Ó K
a barlangkutató csoportok
1959 évi munkáiról.

A magyar barlangkutatásnak jelentős állomása az 1959-es év. Megalakult a hazai kutató munkát összefogó önálló szerv, a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat. A Társulat zökkenőkel induló, de azután egyre feljebbívelő tevékenységéről az elmúlt év végén megjelent Tájékoztatókban bővebben beszámoltunk.

Most átadjuk a szót barlangkutató csoportjainknak. Ők is számot adnak arról, mit végeztek, milyen eredményeket értek el az elmúlt évben. Tájékoztatónk mai számától kezdve folyamatosan közöljük beszámoló jelentéseiket, megőrizve azokat az utókor számára és egyben biztatást adva csoportjainknak az ideig még szervezettebb, még nagyobb lelkesedéssel megoldandó kutatási munkákhoz.

B e s z á m o l ó

az Élelmezésügyi Minisztérium Kinizsi Sportköre Barlangkutató Csoportjának 1959.évi munkájáról.

Kutatócsoportunk "tradicionális" munkaterülete az Aggteleki Karsztvidéknek a Baradlától és a Béke-barlangtól, valamint a Jósua-völgyétől D-re elterülő karsztos terület. Kutatási központunk Égerszög, ahol a Szabadság-barlang bejáratánál épült bázisállomásunk, a Szabadság Kutatóház.

Kutatócsoportunk hatodik évének munkájáról az alábbiakban számolok be:

1./ Feltárási munkák.

a./ 1959. nyarán csoportunk erejét a nyári expedíció kapcsán a Pitics-gerinc alatt húzódó Pitics- vagy Danca-barlang feltáráására összpontosította.

A munkálatok 1959. augusztus 13-tól 23-ig folytak és azon 18 munkatársunk vett részt. A feltárási munkát napi két műszakban szerveztük meg. Munkahelyünk a barlangrendszer északi nyelvéjénél az u.n. Gyückerkútnál volt, ahol 2 évvel ez-

előtt már megkezdtek a feltárást.

A munkahely helyreállítása során ismét tapasztaltuk azt a jelenséget, hogy a barlangjárat irányából időnként erős légáramok törtek elő, majd 1-2 perc múlva a levegő gyors visszadramlását tapasztaltuk. E jelenség és a külső-ni légáramok között közvetlen összefüggést nem sikerült bebizonyítani.

A feltáró munka igen nehéz körülmények közt folyt. Az első műszakok még általában 1-2 m-t haladtak 8 óra alatt, később azonban egy-egy - ácsolatot is rombadöntő - szikla-omlás következtében előfordult, hogy a végén rövidebb lett a járat, mint kezdéskor. A munkálatok befejezésekor a táró teljes hossza kb. 14-15 m. Végpontja továbbra is omladékos sziklahalmazban van.

A mintegy másfél km hosszú, Y alakú barlangrendszer feltárása még legkevesebb 2-3 heti munkát igényel. Egy későbbi időpontban a feltárási munkát folytatjuk.

b./ Folytattuk a bánhidai Mammut-barlang átkutatását a Vörös Meteor néhány barlangkutatójával közösen. Origénes légzőkészülékekkel felszerelve ereszkedtünk le a mintegy 4-5 % széndioxidot tartalmazó barlangba. A legmélyebb ponton azonban időhiány miatt feltárást már nem végezhattünk. Alkalmos időpontban ennek a barlangnak kutatását is folytatni fogjuk.

c./ Ugyaneseak feltáró kutatást végeztek - rövidebb ideig - az égerszögi Szabadság-barlangban, valamint a Teresztelenforrás-barlangban.

2./ Tudományos adatgyűjtés, feldolgozás.

a./ A feltárás alatt álló Pitica- vagy Danca barlanggal kapcsolatosan újabb vizkutatási kísérletet hajtottunk végre. A Gyűrkutnál megtestett víz a Danca-forrásban 9 óra múlva jelentkezett.

A csoport vegyésze, Ernst Lajos ugyanakkor forrásanalíziseket is végzett. Adatok 1959. VIII. 18.-án: vízhozam 70 l/p, hőmérséklet 10.4 °C, változó keménység 3.5 n.k.f. Ez utóbbi adat szerint a barlangban csak árvízjellegű vízfutás található.

b./ Neppel Ferenc tagtársunk irányításával megkezdtek a Szabadság-barlang meteorológiai adatainak gyűjtését. Ezekről majd akkor számolunk be, ha kellő mennyiségű kiértékelhető adat áll rendelkezésre.

c./ Ernst Lajos tagtársunk újabb helyszíni kémiai vizsgálatokat végzett a Szabadság barlangot kialakító Keoske-kut-forrásnál. Az eddigi vizsgálati adatokat az alábbiakban szemléltetjük:

Időpont: Rel.oxigén: Hőmérséklet: Vizhozam: Változó Vizsgáló:
kem.

1954.VIII.hó	44 %	-	-	22.n.k.f.	Holly F.
1958. "	84 %	10.2° C	550 l/p	23.8 "	Ernst L.
1959. "	97 %	10.4 "	450 "	21.5 "	"

1954-ben a viszonylag alacsony relatív oxigéntartalomról - amelyet véleményünk szerint hibás mérés eredményezett - azt a következtetést vonták le, hogy a Kecskékúthoz tágas barlangrendszer nem tartozhat. Később - a Szabadság-barlang felfedezése után - ez a vélemény úgy módosult, hogy a barlang még fel nem tárt részei csupán szűk hasadékrendszerből állnak. Ennek a feltevésnek a forrás környékén kétségtelenül kőzettani alapjai vannak.

Az újabb vizsgálatok a forrás magas relatív oxigéntartalmát bizonyították be. Bár ezen egy adatból messzemenő következtetéseket nem kívánunk levonni, egyéb körülményekből feltételezzük, hogy a Szabadság-barlang ma még ismeretlen aktív főága járható méretű és az a jelenleg ismert barlang Pokol-nevű szaka- szából feltárható.

d./ Az égerszögi barlangban biológiai gyűjtést is folytattunk. Ennek legutóbbi eredménye egy új barlangi Collembola felfedezése, amelyről a Tájékoztató jelen számának más helyén bővebben hirt adunk.

3./ Egyéb munkálatok.

a./ Térképész brigádunk Bártfay Pál vezetésével mintegy két héten át folytatta a Szabadság-barlang kiépítésre javasolt első szakaszainak részletes feltérképezését. A térképezési munka során eddig ismeretlen felső járatokra bukkantak. A decemberi újabb kiszállás során az alaptérképekre felvették az idegenforgalmi kiépítéshez szükséges bővítési /járatszélesítési, átvágási/ munkákat, bejelölték a járdák, hidak, lépcsők helyeit és a villanyvilágítás megoldását.

b./ Kutatócsoportunk tagjai számos külföldi ország barlangkutatóival állnak összeköttetésben. A levelezés útján folyó tapasztalatszerzésen kívül csoportunk barlangkutatói 1959-ben megfordultak Csehszlovákiában, Lengyelországban, Szovjetunióban, Mongoliában és Kínában. Az év során vendégül láttunk csehszlovák, lengyel és osztrák barlangkutatókat.

Balázs Dénes

B e s z á m o l ó

a Kinizsi Természetbarát Liga Barlangkutató Szakosztályának
1959. évi munkájáról.

Az év első napjaiban a kutatásokat a Mátyáshegyi-barlangban kezdtük meg. A Nagyterem DNy-i végéből egy folyosót bontottunk ki, mely 30 m után oly magasba tartott, hogy félő volt: egy újabb "kijáratot" nyitunk. A MHS könnyűbúvár szakosztályának közreműködésével megkíséreltük a fő szifonjának átvezetését. Bár ez a vállalkozás nem sikerült, azt megállapítottuk, hogy kb. 8 méterre egy újabb teremnek kell lennie, mivel a légbúvárok itt a vízből már nem kifelé, hanem befelé távoztak.

Február hónapban különböző barlangokat kerestünk fel /Solymári Ördöglyuk, Szemlőhegyi-, Pálvölgyi-, Mátyáshegyi-, Ferenhegyi-barlang/ és ott turisták részére népszerűsítő és bemutató turákat vezettünk.

Márciusban a Mátyáshegyi-barlangban végeztünk ismét feltáró munkát. A Geográfus-folyosó aljából egy 2x2x8 m-es fülkét bontottunk ki, de a továbbjutást újabb agyagszifon zárta el. Áprilisban csoportunk kijavította a Szemlőhegyi-barlang telkének kerítését, és kitisztította magát a telket is. A hó végén résztvettünk a BEAC által rendezett "barlang-versenyen" és csoportunk /tagjai: Burger Ottó és Reményi László/ legjobb idővel az első helyen végzett.

Május, június és július hónapokban a Szemlőhegyi-barlangban végeztünk feltárást. A barlang felső szakaszában egy 10 m hosszú és 3 m széles teremre bukkantunk, melyet Kinizsi-teremnek neveztünk el.

A nyári expedíciónkat a Budapesti Vörös Meteor S.K. Barlangkutató Csoportjával közösen szerveztük meg. Az expedícióban 1959. június 28-tól augusztus 18-ig 15 fővel vettünk részt. Kutatótáborunk az Acskő-völgyben volt, munkahelyünk pedig a közelben levő Szunyogos-víznyelőnél. A nyelv kibontása során kb. 25-30 m mélyre jutottunk le, a barlangba való bejutást azonban több szűkület megakadályozta. A kutatási munkák befejeztével - a Vörös Meteor kutatóival együtt - Szlovákiában megtekintettük a Domica- és a Gombaszögi-barlangot, valamint a Szilicei-jégbarlangot.

Szeptember hónapban a dorogi barlangkutatók meghívására kétnapos tura keretében Tokod-Altáró hasadékbarrangjait jártuk be. Látogatásunk során egy eddig ismeretlen kavernába jutottunk be egy korábban feltárt járat alatt 50 m mélységben.

Az év utolsó 3 hónapjában ismét a Szemlőhegyi-barlangban folytattunk feltáró munkát. Egy omladékhalmozban mintegy 10 m hosszú áttörési tőrt bontottunk ki. Két ízben segítettünk a

Várostervezési Barlangkutató Csoportjának a munkahelyükön felgyűlt törmelék elszállításában.

Végezetül néhány számszerű adat 1959. évi munkánk értékeléséhez:

Csoportunk tagjai az év folyamán 6400 munkórát teljesítettek feltáró kutatásban. Mintegy 300 érdeklődőt vezettünk le a kezelésünkben levő barlangokba, köztük számos külföldi vendéget.

S végül egy szomorú statisztika: 1959-ben a III. kerületi tűzoltóság felkérésére 7 ízben végeztünk sikeres életmentést a Mátyáshegyi-barlangban eltévedésből vagy balesetből kifolyólag. Mivel a barlang lezárása időközben megoldódott, reméljük ilyen tevékenységről 1960-ban már nem kell beszámolnunk.

Paláncsai János

B e s z á m o l ó

a Budapesti Vörös Meteor S.K. Barlangkutató Csoportjának
1959 évi munkájáról.

Kutatócsoportunk az év első hónapjaiban a szemlőhegyi Kadic-barlang ujonnan feltárt "Föld Szive" szakaszának felmérésén dolgozott.

Március végén egy brigádunk az Észak-Borsodi Karsztvidékre utazott, ahol az előző nyáron csoportunk által feltárt Telekes-völgyi-zsombolyban végzett mérési munkákat.

Április elején a Bódvaszilas és Szögliget községek között fekvő szilvástetői Rejtek-zsomboly felmérésén dolgoztunk és különféle megfigyeléseket végeztünk ebben az általunk feltárt 62.5 m mély rendkívül érdekes zsombolyban.

Julius 25-től augusztus 20-ig az Észak-Borsodi és a Dél-Szlovák Karsztban végzett csoportunk kutatómunkát.

Magyar területen a szögligeti Papkerti-forrás egy ősi kiterési helyén, a Vecsem-forrás árvízi forrásszájánál és a szád-váralji u.n. Borz-forrás ősi forrásbarlangjában bontottunk. - Vizfeszítéssel kimutattuk a Bódvaszilasi-cseppkőbarlang víznyelője és a Borz-forrás, valamint a Bükklápai-víznyelő és a Szénhely-patak forrásának összefüggését. - Felmértük a vecsembükki kilátótorny közelében levő 12 m mély Kilátó-zsombolyt. - Bejártuk az Alsóhegy magyar oldalának legmélyebb zsombolyát, a Kessler Hubert és társai által feltárt Almási-zsombolyt. Fenekén egy szűkület áttörésével kisebb terembe jutottak kutatóink, ezzel a zsomboly feltárt mélysége kb. 5 méterrel növekedett. Zsombolyos brigádunk mérése szerint a zsomboly 97 m mély. - Csoportunk geológus-hallgató tagjai kutatási területünk geológiai felvételezésén dolgoztak.

Csehszlovákiában az Alsóhegy északi felének zsombolyaiban dolgoztunk. Felmértük a csoportunk múlt évi expedíciója során talált, de akkor elegendő felszerelés hiányában fel nem tárt Óriás-zsombolyt, mely 105 m mélynek bizonyult és ez idő szerint az Alsóhegy legmélyebb aknabarlangja. - Felmértük a 39-es határkő közelében levő, általunk 39-es zsombolynak nevezett 57 m mély aknabarlangot, mely valószínűleg azonos Strömpl Gábor 1911. évi jelentésében szereplő Barát-zsombollyal. - Bejártuk és felmértük az általunk feltárt 27 m mély Baglyas I., a 35 m mély Baglyas II., a 32 m mély Fertési-, a 35 m mély Kut- és az 52 m mély Pipa zsombolyt.

Csehszlovákiai tartózkodásunkat tanulmányi kirándulásokra is felhasználtuk. Felkerestük a Domic-barlangot, a Szilicei-jégbarlangot, a nemrég feltárt gyönyörű Gombaszögi-barlangot, a Mészhegyi-barlangot. Meglátogattuk az ismert szlovák barlangkutató, Ján Majko kutatótáborát a Szilicei-fennsíkban. Rendkívül tanulságos volt számunkra felszerelésük és kutatási módszereik megismerése, és nem utolsósorban Ján Majkó szóbeli közlései az általuk végzett munka eddigi tudományos és gyakorlati értékeléséről.

Expedícióinkhoz csatlakoztak a Kinizsi Liga barlangkutatói is. Ők az Acskó-völgyi Szunyogos-nyelőnél önálló munkahelyet létesítettek, de a Meteor kutatási helyein is résztvettek a munkában, mint ahogy a mi kutatóink is bekapcsolódtak a Szunyogos-nyelő bontásába.

Őszi munkatervünk keretében egy brigádunk a Mátyáshegyi-barlangban a Sárdagasztónál kezdett feltáró munkát, ahol bontás során eddigi ismeretlen barlangszakaszba jutottunk be, melynek felmérése folyamatban van.

Októberben a Dorogi Bányász Barlangkutató Csoport meghívására tanulmányi turán voltunk a dorogi bánya tárói által megnyitott rendkívül érdekes és különféle ásványi képződményekben gazdag karsztavernákban.

Dr. Dénes György

Szervezeti változások

Az Élelmezésügyi Minisztérium Kinizsi Sk. Barlangkutató Csoportja és a Kinizsi Természetbarát Liga Barlangkutató Csoportja 1960. január 1-ével egyesült.

Az egyesült kutatócsoport új neve: Kinizsi Természetbarát Egyesület Élelmezésügyi Minisztériumi Szakosztályának Barlangkutató Csoportja.

Cím: Budapest, V. Akadémia u.1-3.

A kutatócsoport vezetője: Balázs Dénes /a csoport észak-borsodi kutatásainak vezetője/. Telefon: 121-979.

A kutatócsoport helyettes vezetője: Palánkai János
/a csoport budai kutatásainak vezetője, a csoport állandó
képviselője a MKBT választmányában/. Tel.: 130-900

A Magyar Honvédelmi Sportszövetség Budapesti Elnöksé-
gének Könnyűbúvár Szakosztályán belül barlangkutató cso-
port alakult. A kutatócsoport barlangokban előforduló viz-
alatti munkákra specializálta magát. A csoport megalakulá-
sával egyidejűleg az Óbudai Göldberger SC Barlangkutató
Csoportja megszűnt.

A csoport elnevezése: MHS Könnyűbúvár Barlangkutató
Csoport. Címe: Budapest 134. Pf.35. /Bp., XIII. Dagály u.11/a./

A kutatócsoport vezetője: Hortolányi Gyula telefonszám:
16 070.

A csoport bejelentette, hogy vizalatti barlangkutatói
munkával kapcsolatosan bármely kutatócsoportnak szívesen
nyújt segítséget.

Rövid hírek a kutatócsoport életéből.

A Vörös Meteor és az Elm.Min. Kinizsi barlangkutatói
az évvégi rohammunkájuk befejezése után - a többévi szoros
barátság jegyében vidám szilveszterest keretében együtt bu-
csuztak az óévtől az égerszögi Szabadság-barlangszállóban.

A Szabó József Geológiai Technikum KISz szervezetének
barlangkutató csoportja vállalta, hogy a Pálvölgyi cseppkő-
barlangban dolgozzon és ugyanott a rendszeres vezetést is
segítse.

A Pécsi Bányaiipari Technikum barlangkutató csoportjá-
nak szép fénykép tablója hívta fel a barlangkutatók munká-
jára a "80 éves a magyar iparoktatás" kiállításon a nézők
figyelmét.

Csatlakozott munkánkhoz a budapesti Ybl Miklós Építő-
ipari Technikum barlangkutató csoportja.

Február 3.-án bensőséges ünnepségen tartotta meg évi beszámolóját Budapesten a Várostervezési Barlangkutató Csoportja. A vetített képekkel egybekötött beszámolón megjelent a VÁTI Pártszervezetének és Szakszervezetének több vezető tagja. A Társulatot az ügyvezető társelnök képviselte.

o o o o

A MKBT Miskolci Csoportja 1960. február 18-án tartja évi taggyűlését. A gyűlés ismertetésére legközelebbi számunkban visszatérünk.

o o o o

A Kinizsi Természetbarát Egyesület Barlangkutató Szakosztálya 1960. augusztusában nagyszabású expedíciót szervez a Teresztényei-barlangrendszer feltárására. Az expedíció előkészületei már megkezdődtek.

o o o o

KARSZT- ÉS BARLANGKUTATÁSI DOKUMENTÁCIÓ

Legújabb barlangbiológiai dolgozatok.

Hazánkban a barlangbiológiai kutatások komoly eredményekre tekinthetnek vissza. E kutatások az elmúlt években és jelenleg is folynak. Nagy segítséget nyújt a kutatóknak a Baradlában nemrég felállított barlangbiológiai kutatóállomás.

Nem érdektelen, ha kutatóink megismerkednek a barlangkutatás e speciális tudományágának legújabb eredményeivel. Az alábbiakban az 1959-ben az *Acta Zoologica* és az *Opuscula Zoologica* című szakfolyóiratokban megjelent dolgozatok rövid ismertetését adjuk.

- 1./ I. Loksa: Das Vorkommen einer neuen Höhlencollembola
/Folsomia antricola n.sp./... in Ungarn. *Opuscula*
Zoologica 1959. Tom.III. Fasc.1.

Új barlangi Collembola előfordulása Magyarországon.

A szerző, Loksa Imre, az égerszögi Szabadság cseppkőbarlangból Balázs D. által gyűjtött új, teljesen fehér és vak Collembola fajt ír le!

- 2./ I. Loksa: Ökologische und faunistische Untersuchungen in
der Nasznép-Höhle des Naszály-Berges.
Opuscula Zoologica 1959. Tom.III. Fasc.2.

Ökológiai és faunisztikai vizsgálatok a naszályi Nasznép-barlangban.

A dolgozat első része a barlang leírásával és ökológiai viszonyaival foglalkozik. Igen érdekesek az 1958. májusban, szeptemberben és decemberben, a barlang kilenc különböző pontján végzett hőmérséklet- és páratartalom-mérések, amelyeket táblázatban is közöl. A mellékelt barlang-alaprajzon az elhelyezett rovarcsapdák és a mérések helye is fel van tüntetve.

A dolgozat második részében a szerző a barlang izelt-lábúit dolgozza fel. Az összesen befogott 18 faj közül 2 új.

3./ I. Loksa: Ein Brachydesmus- /Diplopoda/ Fossil aus der Glazialzeit Ungarns. Acta Zoologica 1959. Tom. IV. Fasc. 3-4.

Brachydesmus-ősmaradvány Magyarország jégkorszakából.

A szerző a solymári Ördöglyuk-barlangból előkerült jégkorszakbeli Brachydesmus-ősmaradványt ír le, mely a vizsgálatok után új fajnak bizonyult /Brachydesmus Topáli n. sp./.

4./ L. Varga: Beiträge zur Kenntnis der aquatilen Mikrofauna der Baradla-Höhle bei Aggtelek. Acta Zoologica 1959. Tom. IV. Fasc. 3-4.

Adalékok az aggteleki Baradla-barlang vizi mikrofaunájának ismeretéhez.

A szerző a Baradlában 1954-ben gyűjtött vizi mikrofaunából a házas gyökérlábuakat /Testacea/ és a kerek férgek /Rotatoria/ dolgozza fel. Hat Testacea és három Rotatoria fajt ír le. Az utóbbiak közül egy új faj /Proales baradlana n. sp./

5./ I. Andrassy: Nematoden aus der Tropfseinhöhle "Baradla" bei Aggtelek /Ungarn/, nebst ekner Übersicht der bisher aus Höhlen bekannten freilebenden Nematoden-Arten. Acta Zoologica. 1959. Tom. IV. Fasc. 3-4.

Fonalféreg az aggteleki Baradla cseppkőbarlangból, az eddig barlangokból ismert szabadban élő fonalféregfajok áttekintésével.

A Baradla eddig nem vizsgált fonalféreg-faunáját dolgozza fel. Három gyűjtőt eredményeként 17 fajt ír le, amelyek közül 2 új. Foglalkozik biológiájukkal és ökológiájukkal. Felsorolja továbbá az eddigi ismeretek alapján a barlangokban is, és csak barlangokban előforduló fonalféregfajokat.

6./ I. Andrassy: Weitere Nematoden aus der Tropfsteinhöhle "Baradla". Acta Zoologica 1959. Tom. V. Fasc. 1-2.

További fonalféreg a Baradla cseppkőbarlangból.

Ujabb 5, a Baradlából ismeretlen fajt ír le, amelyek közül 1 faj a tudomány számára is új.

Hazslinszky Tamás

"A barlangbiológia és problémái."

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Barlangbiológiai Laboratóriumának közleménysorozatában a közelmúltban a fenti cím alatt dr. Dudich Endre tollából értékes összefoglaló dolgozat jelent meg. Mivel Társulatunk tagságának nagyobb része számára ez a kiadvány nehezen hozzáférhető, az értekezés részleteiből ismertetésére legközelebbi számunkban visszatérünk.

B.D.

Könyvismertetés

Az elmúlt hetekben jutott el hozzánk a szovjet karszt- és barlangkutatók legújabb kiadványa, egy 200 oldalas, izléeses zöld vászonkötésű könyvecske. A Természetkutatók Moszkvai Társaságának földrajzi szakosztálya adta ki a könyvet "Speleológia és karsztológia" címmel a világhírű szovjet karszt-kutató, N.A. Gvozgyeckij szerkesztésében /Moszkva, 1959/.

A kiadvány a Társaság által 1958. december 17-18-án megrendezett karszt- és barlangtani ankéton elhangzott, illetve arra költött 18 előadást ismerteti. Ezek az anyagok hűen szemléltetik, hogy az elmúlt években a Szovjetunióban a karszt- és barlangkutatás tudományos művelése, a Szovjetunió karsztvidékeinek és barlangjainak feltárása terén milyen kimagasló eredmények születtek.

Röviden utalok a könyvben megjelent néhány fontosabb értekezésre:

A.G. Csikisev összefoglaló ismertetést ad Szovjetunió karsztos barlangjairól. A.V. Sztupisin a középvölgyi barlangok jégképződési körülményeiről számol be, E.D. Szmirnov az okszko-ahninszki karsztjelenségeket ismerteti, B.I. Guszlicer a Pecsora-menti barlangi medve leletekről ír. Különböző értekezések foglalkoznak a hatalmas szovjet föld egy-egy karsztos vidékével /Krim, Abházia, Dagesztán, Zeravsáni-hegység, a Káspi-tó keleti partvidéke, stb./ és néhány barlangról részletes monográfiákat is olvashatunk /Szerpijevi-barlang Dél-Uralban, a Hoszti-völgy barlangjai, Amir-Temir-barlang, Uszt-jurti-barlangok, a Han-tó melletti barlangok stb./. G.A. Makszimovics ismert földalatti barlangtavakról nyújt - öt kontinensre kiterjedően - összefoglaló tanulmányt.

Az egyetlen külföldi témájú cikk V.G. Lebegyev értekezése a délkinai karsztvidéken folytatott geomorfológiai megfigyeléseiről.

Balázs Dénes

TÁRSULATI ÉLET

A Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat

rendezvényei

1960. február 15-től 1960. április 15-ig.

Vezetőségi ülés

1960. február 22-én 18 órakor, valamint

1960. március 23-án 18 órai kezdettel MKBT vezetőségi ülést tartunk az ELTE Állatrendszertani Intézet /Budapest, VIII. Puskin u. 3. I. em./ könyvtárhelyiségében.

Választmányi ülés

1960. április 11-én 18 órai kezdettel tartja a Társulat ez-
évi második választmányi ülését a Bányai-pári Dolgozók
Szakszervezetének székházában /Budapest, VI. Gorkij fa-
sor 46. I. em. Lenin-terem/. Az ülésre ezúttal hívjuk
meg az elnökség, titkárság, számvizsgáló bizottság,
a választmány rendes és póttagjait, a csoportok kép-
viselőit és a szakbizottságok elnökeit.

Alapfoku tanfolyam

1960. március 10-én 17 óra 30 perckor tartja a Társulat ok-
tatási és propaganda szakbizottsága a második alapfoku
karszt- és barlangkutató tanfolyam 3. előadását.

1960. április 14-én 17 óra 30 perckor a második alapfoku karszt- és barlangkutató tanfolyam 5. előadása.

A tanfolyami előadások helye: Budapest, I. Attila u. 1-3. /Petőfi Gimnázium, II.em., vegytani előadóterem/.

Továbbképző tanfolyam

1960. február 25-én 17 óra 30 perckor tartja a Társulat első karszt- és barlangkutató továbbképző tanfolyamának megnyitó előadását az oktatási és propaganda szakbizottság.

Tárgy: Ásvány meghatározás. Előadó: Barátosi József.

Az előadás helye: Budapest, I. Attila u. 1-3, II.em., vegytani előadóterem.

A szakbizottság kéri a budapesti barlangkutató csoportokat, hogy mindenegyes csoport legálisan 1-2 képviselőjét küldje el a fenti időpontra a tanfolyam további részleteinek megbeszélésére.

1960. március 17-én 17 óra 30 perckor tartjuk az első karszt- és barlangkutató továbbképző tanfolyam 2. előadását. Előadó: Barátosi József. Az előadást gyakorlati kapcsoljuk össze, ezért a résztvevők a következőket hozzák magukkal: ceruza, papír, nagyító, gombostű, zsebkész, érdes felületű porcellán darabka, kiskalapács, egy ujság és néhány üres gyufásdoboz. Az előadás helye ugyanaz, mint fent.

Előadóülések

1960. február 26-án 18 órai kezdettel rendezi meg a

MKBT Biológiai Szakbizottsága a korábban február 17-re hirdetett előadóülését.

Tárgy: Barlangbiológiai kutatások mai állása Magyarországon. Előadó: Lóksa Imre. Az előadás után levetítjük a barlangi állatokról készült félórás színes francia filmet. Az előadás színhelye az ELTE Állattani Intézetének előadóterme /Budapest, VIII. Puskin utca 3. II.em./

• • • • •

1960. március 25-én, ugyanezen 18 órai kezdettel a MKBT

Karsztmorfológiai Szakbizottsága előadóülést tart az ELTE Állattani Intézetének előadótermében /Budapest, VIII. Puskin utca 3. II.em./

Tárgy: 1. A Rókahegyi új barlang. Előadó: Szilvássy Gyula.

2. Adatok az Északi-Bakony karsztmorfológiai problémáihoz. Előadó: Kárpáti Radó Denise.

Kérjük tagságunkat és kedves vendégeinket, hogy meghirdetett összejöveteleinken, előadásainkon pontosan jelenjenek meg. A felsorolt rendezvényekre külön meghívókat nem küldünk.

B.J. = B.D.

Titkári órák

Minden szerdán 18-20 óra között titkári órákat tartunk a Bányaiipari Dolgozók Szakszervezetének székházában /Budapest, VI. Gorkij fasor 46. Lenin-terem/.

Szeretnénk, ha ezeken a szerdai napokon nemcsak adminisztrációs ügyintézés /tagsági díjak rendezése stb./ miatt jelennének meg egyes tagtársaink, hanem a budapesti csoportok tagsága is minél nagyobb számban keresné fel a szakszervezet által biztosított otthonunkat. Ez a hely alkalmat ad arra, hogy a különböző budapesti csoportok tagjai egymást megismerjék, beszámoljanak munkájukról, átadhassák tapasztalataikat. Reméljük, hogy a szerdai titkári órák rövidesen heti rendszeres klubösszejövetelekké bővülnek.

Társulati adminisztráció

A Társulat elnöksége az adminisztrációs munkák elvégzésével Szász Imrénét bízta meg. Címe: Bányaiipari Dolgozók Szakszervezete, Budapest, VI. Gorkij fasor 46. Telefonszám: 221-226. Társulati adminisztratív ügyekben /levelezés, meghívók kiküldése, kiértékelések stb./ napközben is megkezdhető a fenti címen, ill. telefonszámon.

B.J. = B.D.

Mi történt társulati életünkben

a közgyűlés óta?

A decemberi közgyűlés után a Társulat belső életében igen mozgalmas időszak következett. Mi sem jellemzi jobban ezt a pezsgést, forrást, mint az, hogy egymást követték a különböző megbeszélések, értekezletek, előadások, összejövetelek. Január folyamán többször megbeszélést tartott a titkárság, az elnökség, majd a teljes vezetőség. Ülészett a szerkesztő bizottság és fontos ügyekben tanácskozott a választmány.

Az alábbiakban röviden ismertetjük a választmány 1960. január 13-án hozott fontosabb határozatait:

1./ A választmány megerősítette azt a korábbi határozatot, hogy a Tájékoztatót csak az kaphatja meg, akinek tagdíjhátraléka nincs. A fényképezett ingyenes térképmellékleteket meg kell szüntetni, azokat onkoltsági áron kaphatják meg a Társulat tagjai előzetes megrendelés alapján.

A határozat végrehajtásáért felelős: Neppel Ferenc és Szilvássy Gyula.

2./ A választmány határozatot hozott az 1960. évi hazai barlangkutatói munkák koordinálásáról. A kutatói területek és munkák egyeztetése céljából a választmány felhívja valamennyi kutatócsoportot, hogy 1960. évi kutatói terveiket és részletes nyári expedíciós programjukat legkésőbb 1960. március 31-ig juttassák el a Társulat vezetőségéhez. Akik még nem küldték be az 1959 évi munkajelentésüket, kérjük, hogy azt mielőbb pótolják.

Felelős ügyintéző: Magyarai Gábor

3./ A választmány magáévá tette a vezetőségnek azt a javaslatát, hogy a nyár folyamán szervezzen a Társulat egy 6 napos autóbussz turát Csehszlovákiába. Program: Dománovai- és Domica-cseppkőbarlangok, Dobšiná-i jégbarlang megtekintése.

Költség: költőpénz nélkül kb. 600 Ft. Az autóbussztúra tervezett ideje: 1960. augusztus 1-6, vagy augusztus 8-13. /Jelentkezés alkalmával kérjük közölni, hogy melyik időpont lenne a megfelelőbb./ Jelentkezni lehet április 1-ig 100 Ft egyidejű befizetésével. A fennmaradó összeget június 1-ig kell befizetni. Férőhely esetén a tagok feleségeit is szívesen látjuk. Akik hely hiányában nem vehetnek részt utazásunkon, a befizetett 100 Ft-ot május 1-ig visszakapják és a következő külföldi uton jelentkezés esetén előnyben részesülnek.

Felelős ügyintéző: Barátosi József.

4./ A választmány határozatot hozott a "magyar karsztvidékek és barlangok jellemző gyűjteményének" összeállításáról, mely alapja lehet egy később felállítandó karszt- és barlangtani múzeumi anyagnak. Kérünk mindenkit, hogy kutatói területéről, barlangjaiból minél több adatot, gyűjtött anyagot, fényképet küldjön be a központi gyűjtemény részére.

Felelős ügyintéző: Barátosi József

5./ A választmány határozatot hozott a budapesti barlangi mentőszolgálat újraszervezéséről. E szervezési munkánál a miskolciak tapasztalatait figyelembe kell venni. A lezárt barlang-

gok kulesairól másolatokat kell készíteni és azokat a Társulatnál állandóan hozzáférhető helyen kell elhelyezni.

Felelős: Magyar Gábor

6./ A választmányi ülés dr. Szatmáry Sándort a Társulat jogtanácsosává egyhangulag megválasztotta.

7./ A választmányi ülés határozata szerint 1959. és 1960. évről egy-egy évkönyvet kell kiadni. Az 1959. évkönyv nyomdában van és előreláthatólag május hónapban jelenik meg. Az 1960. évi évkönyv szerkesztési munkáit 1960. június végéig be kell fejezni, hogy a kiadvány a III. negyed végére megjelenhessen.

Felelős: szerkesztésért dr. Bertalan Károly, a kiadási feladatok /nyomda stb./ elvégzéséért dr. Dénes György.

8./ Központi karszt- és barlangkutató szertár felállításáról is határozatot hozott a választmány. E célra a Társulat költségvetéséből 10.000 Ft-ot szavazott meg. A felkészülések beszerzését a műszaki bizottság elnökei intézik a gazdasági titkárral együttműködve.

A feladatok elvégzésének összefogója és irányítója: dr. Kessler Hubert társelnökünk.

A választmányi ülésen hozott határozatok végrehajtásáról a Társulat tagságát a Tájékoztató hasábjain rendszeresen tájékoztatni fogjuk.

B.J. - B.D.

Szakbizottságaink jelentik

A közgyűlés előre lendítette, megpénzítette Társulatunk tudományos kollektíváinak, szakbizottságainak életét is.

Tájékoztatónk hasábjain a jövőben rendszeresen foglalkozni kívánunk az egyes bizottságok munkájával, eredményeivel, ezért kérjük, hogy mielőbb vegyék fel a kapcsolatot a szerkesztőséggel.

A jelen számunkban az Ásvány- és Kőzettani szakbizottság bejelentését ismertetjük:

Megalakult az Ásvány- és Kőzettani Szakbizottság

A Bizottság elnöke: Mándy Tamás vegyészmérnök, NAKI és Ásványbányászati Központi Laboratórium.

Tagjai: Ravasz Csaba geológus, Nemzeti Múzeum Ásvány-
Kőzettára,
Cser Ferenc vegyészmérnökhallgató,
Czajlik István vegyészmérnökhallgató,
Fejérdy István vegyészmérnökhallgató.

A Szakbizottság havonta tart megbeszélést, a Műszaki Egyetem
Ásvány- és Földtani Tanszékén /Bp. XI. Stoczek u.2.1.103./

A Szakbizottság munkaterve:

1./ Tudományos kutatás. Távlati terv: a karsztosodott mészkövek szisztematikus, minden részletre kiterjedő ásványtani és kőzettani vizsgálata /kémiai elemzés, mikroszkópi, őslénytani és kőzettani vizsgálata /kémiai elemzés, mikroszkópi őslénytani vizsgálat, ásványtani és krisztallográfiai adatok, szennyeződések és színezőanyagok kémiai és röntgenvizsgálata, termikus analízis/.

Elsőként a Vass Imre és a Baradla barlang kőzeteinek feldolgozását kezdjük meg.

2./ Ásvány-kőzettani szaktanácsadás. Rendszeres szakszolgálat a Műszaki Egyetem ásvány- és Földtani Tanszékén. Az egyes csoportok a tárgykörbe vágó problémáinak megoldásában készséggel állunk rendelkezésre mind elméleti, mind gyakorlati tanácsadással. Utóbbi azt jelenti, hogy egyes kisebb vizsgálatok elvégzésére is lehetőséget nyújtunk a Tanszéken. Ugyanitt megfelelő ásványtani és kőzettani szakirodalom is hozzáférhető. Megbeszélések alkalmanként, az időpont előzetes telefoni lerögzítése után /Mándy Tamás: 258-930/273 m, 8-16 óra/.

E szolgálat a nyári hónapokban a jósvafői Vass Imre Kutatóállomáson is igénybevehető.

3./ A barlangi ásványok, kőzetek és képződmények gyűjteményének fejlesztése mennyiségileg és didaktikai szempontok szerint.

B.D.

T Á R S U L A T I H I R E K

Jogi tagdíjak

Társulatunk kiadványainak fedezetére a Pénzügyminisztérium a METESZ költségvetésében a szükséges pénzügyi támogatást biztosította. A nem kevésbé fontos kutató munkák finanszírozására, a kutatócsoportok expedícióinak támogatására és a központi barlangkutató szertár felállításának költségeire pénzügyi fedezetként csupán a befolyó társulati tagdíjakra és jogitagdíjakra számíthatunk.

Ismételten felhívjuk tagságunk figyelmét a jogi tagdíjak /évi 1200 Ft/ biztosításának fontosságára, mivel nagyságrendileg elsősorban ezek képezik a kutatómunkák pénzügyi alapját. Kérjük, kövessenek el mindent, hogy minél több - a karszt- és barlangkutatók eredményeiben közvetlenül vagy közvetve érdekelt - szerv vállaljon jogi tagságot Társulatunknál. Ez ügyben az érdekeltek részére hivatalos társulati levelet bármikor rendelkezésre bocsátunk.

Közzöljük, hogy eddig jogi tagdíj befizetésével a következő szervezetek támogatták társulatunkat:

Írószer Készletező KTSz,
Toltótoll Készítő KTSz,
Bányaipari Dolgozók Szakszervezete,
Iszkasszentgyörgyi Bauxitbánya,
Urkuti Mangánércbánya,
Mátravidéki Szénbányászati Tröszt, Petőfi-bánya

B.J. - B.D.

Jól sikerült az első barlangkutató vizsga.

Február 3-án tarotta meg Társulatunk oktatási és propaganda szakbizottsága az első nyilvános barlangkutató vizsgát. Az alapfokú karszt- és barlangkutatói tananyagból összesen 25-en vizsgáztak. A 25 fő közül 19-en végeztek el a tanfolyamot, 6 főt pedig külön engedéllyel bocsátottak vizsgára.

A vizsgán 12 kérdést kapott mindenki. Ebből tetszés szerint 2 kérdést elhagyhatott az, aki a tanfolyam 5 előadása közül legalább 4-en jelen volt. További 2-2 kérdés helyett ismertetethette egy-egy barlangi gyakorlat anyagát az, aki a tanfolyamon résztvett.

A vizsga követelményeinek 22-en megfeleltek, 3 jelentkezőnek még pótolnivalója van.

A vizsgabizottság tagjai voltak: Barátosi József, dr. Gárfi Andrásné, Magyarai Gábor, Maucha László és ifj. Barátosi József. Az adminisztrációs munkákat Barátosi Józsefné és Szász Imréné végezte.

B.J.

A közgyűlési tudósításból kimaradt....

A Tájékoztató 1959. decemberi számában részletesen ismertettük a Társulat 1959. évi közgyűlését. A közgyűlési tudósításunkból leírási hiba folytán kimaradt az alábbi közlés:

A közgyűlésen a Magyar Természetbarát Szövetség is képviseltette magát. Dr. Dénes György a MTSz. jókívánságait töltesse és további eredményes munkát kívánt a Társulatnak.

A közgyűlés úgy döntött, hogy az új ügyrendnek megfelelően az ügyvezető-társelnököt a társelnökjelöltek közül már a közgyűlés válassza meg. A közgyűlés a volt ideiglenes vezetőség elnökét, Barátosi József társelnök-jelöltet ügyvezető társelnöknek választotta meg.

B-s

Ősember - expedíció

Országszerte nagy érdeklődés kísérte február elején dr. Jakucs László izgalmas vállalkozását a Baradlát látogató Ősombok utjának felderítésére. Ősombok módján, fáklyafény mellett három napot töltöttek a barlangban az expedíció résztvevői.

A különleges expedícióról a rádió és a lapok színes tudósításokban számoltak be, de megörökítették a vállalkozást a filmstudio operatőrjei is.

B.D.

Újabb barlangtérkép

Elkészült a Mátyáshegyi-barlang térképének legújabb kiadása. M = 1 : 576 / 50 x 30 cm/. A térképről fényképmásolat beszerezhető darabonként 2,50 Ft-os áron - az összeg előzetes beküldésével - a Tájékoztató szerkesztőségétől.

B.D.

Szerkesztősegi Közlemények

Kedves levelet hozott szerkesztőségünk címére a posta. Balogh Ernő, a Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem kiváló professzora, az erdélyi barlangok lelkes kutatója ezúton tolmácsolja üdvözlését magyarországi barátainak és valamennyi magyar barlangkutatónak.

Levelében bőven foglalkozik Tájékoztatónkkal, annak néhány cikkével, ezért a levél egyes részét kivonatossan az alábbiakban ismertetjük:

"A küldött két "Tájékoztató"-t áttanulmányozva, újból csak a legnagyobb elismerés hangján szólhatok róla. Változatos, színvonalas és sokoldalú tartalma igen sok értékes ismeretet nyújt azoknak, akiket a barlangok érdekelnek, s közelebbről bepillantást ad igazán szorgalmas, kitartó és eredményes munkátoikról.

Az alábbiakban a "Tájékoztató" egyes részleteire volna rövid megjegyzésem.

"Tájékoztató" 1958. 9-10. oldal: A vécsembükki fennsík zsombolyában talált nyestmaradványhoz kívánom hozzáfűzni, hogy nálunk több barlangban találtam nyestnyomokat. A közlebbi kutatás azt derítette ki, hogy barlangjainkban a nyest rendszeresen jár - denevérekre vadászni. Megfigyelésemet közöltem az "Állattani közlemények" XXXIX kötetében /1942/ is.

A 33. oldalon említés van egy hajszálnál is vékonyabb "Kristálysál"-ról, "melynek átmérője 40 mikron". Vajon mi esoda ásvány lehet ez? Ugyanitt "alabástrom kristályok"-ról is van szó.

Hasonló, nem egészen hibátlan ásvány-kristálytani elnevezések a barlang leírásokban általában elő szoktak fordulni.

x Dr. Kessler Hubert: "Új szakaszt tártak fel a Szemlőhegyi-barlangban" c. cikkben.

Ez nem is lehet meglepő, hiszen a kutatók minden természet-tudományi tárgykörben nem lehetnek tökéletes szakemberek. Így nagyon ajánlatos lenne, ha mindenegyes barlangkutató kollektívának meg lehetne nyerni ásványtani szakembert is. Volna dolga elég, mert a barlangok ásvány-kristálytani tekintetben tudományosan is nagyon hálás, eddig még meglehetősen kiaknázatlan területek.

35. oldal: A mi óradnai aragonites barlangunk rövid ismertetése tökéletes. Nem emlékszem, tőlem, vagy kitől kaptatok hozzá az adatokat. Leendő könyvem¹ egyik cikke éppen erről fog szólni. /A radna-borbereki felemás barlang és aragonitja/.

"Tájékoztató" 1959. szeptember 7-8 oldal: ^{xxxx}

A "montmilék", illetőleg a Lublinit valódi mibenlétéről, illetőleg ezeknek egymáshoz való viszonyáról már megjelent egy értekezésem a "Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Emlékkönyvében". /Cluj, Kolozsvár 1956./ E terjedelmes kötet bizonyosan megtalálható valamely könyvtárban Budapesten is. A mondott helyen a 117-158. oldalon részletesen foglalkozom e témával, s gondolom, hogy azt eléggé ki is merítettem. Erre mindenestre ezuttal szeretném felhívni Sztróka professzor szíves figyelmét - üdvözlétem átadásával - /sajnos, közelebbi címét nem tudom/, hogy esetleg ne végezzen fölösleges munkát, bár lehetséges, hogy tüzetes vizsgálattal olyasmire is rájöhet, ami az én figyelmemet elkerülte. Fenti cikkemben egyébként olyan konkluzióra jutottam, hogy "a Lublinit, illetőleg ennek különböző módosulata a barlangoknak annyira jellemző ásványa, hogy talán még kivételesen sem hiányzik egyből sem". Nálunk ez így van, minden valószínűség szerint Aggtelek vidékén is, csak alaposan utána kell nézni.

16. oldal: ⁺... "a Laguvás-szifon és a Dóm közötti térségen tektonikai elmozdulás tétélezhető fel." - Könyvem egyik cikke /"Geológiai erőmegnyilvánulások és klímaváltozások nyomai a barlangokban"/ határozottan kimutat két bánsági barlangban tektonikai elmozdulást, mely jóval a barlang kialakulása után következett be. Hatalmas eseppkőszlopok vannak derékban eltörve és elmozdulva. Nézzetek csak utána, hasonló jelenségek esetleg ott is vehetők észre."

Szerkesztő.

~~1957~~ A közeljövőben jelenik meg román nyelven Balogh Ernő: "... Barlangok Erdélyből és Bánságból" c. könyve, mely 6 barlangismertető és 5 ásvány-kristálytani tudományos problémákkal foglalkozó cikket tartalmaz.

~~xxxx~~ Dr. Dudich Endre: Elnöki megnyitó.

+ Maucha László: Beszámoló az ÉKME Barlangkutató csoport 1957. X. - 1959. III. munkájáról.

I N H A L T

Wir kamen aus unseren Höhlen.... /Vor 15 Jahren wurden die Bewohner Budapests befreit/ Josef Barátosi	Seite 3.
Die Genetik von Nicht-karsthöhlen auf Grunde ungarischer Beispielen. Georg Ozoray	" 4.
Die neuentdeckten Teile der Vass Imre- Höhle. Gabor Nándor	" 16.
Seile, Seilleitern. II. Rémo Csók.	" 23.
 <u>Ausländische Nachrichten.</u>	
Die tiefste Höhle der Welt in Jugoslawien? Attila Kósa.	" 33.
Die zehn tiefsten Höhlen der Welt. Dr. Hubert Kessler	" 34.
Die längsten Höhlen der Welt. Dénes Balázs	" 35.
Ausländische Schriftensschau. László Schönviszky	" 36.
 <u>Aus dem Leben unserer Forschungsgruppen.</u>	
Unterwasserexpedition in der unteren Höhle der Baradla. Julius Hortolányi	" 40.
Mühlensee-Höhle. Stefan Holly	" 42.
Arbeitsberichte der Forschungsgruppen 1959.	" 44.
Dokumentation über Karst- und Höhlenforschung	" 52.
Neueste höhlenbiologische Arbeiten. Tomas Hazslinszky	" 52.
Dudich: Die Speleobiologie und ihre Prob- leme. /B.D./	" 54.
"Speleologie und Karstologie" /Karstanket 1958 in Mosau/. Dénes Balázs.	" 54.
<u>Vereinsleben</u>	" 55.

T A R T A L O M

Előjöttünk barlangjainkból ...

Irta: Barátosi József 3. oldal

Nem-karsztos üregek genetikája magyarországi

példák alapján. Irta: Ozoray György 4. "

A Vass Imre-barlang újabban felfedezett ré-

szei. Irta: Gábor Nándor. 16. "

Kötél, kötélhágeső. II. rész. Irta: Csók Rémo. 23. "

Külföldi hírek és lapszemle

A világ legmélyebb barlangja Jugoszláviában?

Irta: Kósa Attila. 33. "

A világ tíz legmélyebb barlangja.

Irta: dr. Kessler Hubert 34. "

A világ leghosszabb barlangjai

Irta: Balázs Dénes 35. "

Külföldi lapszemle.

Összeállította: id.Schönviszky László. . . 36. "

Barlangkutató csoportjaink életéből.

Vízalatti expedíció a Baradla Alsó-bar-

langjában. Irta: Hortolányi Gyula. 40. "

Malomtavi-barlang.

Irta: Holly István 42. "

Beszámolók a barlangkutató csoportok 1959. évi

munkáiról /I.rész/:

Élm.Min.Kinizsi Sk. Barlangkutató Csoportja

Irta: Balázs Dénes 44. "

Kinizsi Természetbarát Liga Barlangkutató

Csoportja. Irta: Palánkai János 47. "

Budapesti Vörös Meteor Barlangkutató

Csoportja. Irta: dr. Dénes György . . . 48. "

Karszt- és barlangkutatói dokumentáció.

Legújabb barlangbiológiai dolgozatok.

Összeállította: Hazslinszky Tamás	52. oldal	
Dr. Dudich E.: "A barlangbiológia és problémái" /B.D./	54.	"
Könyvismertetés. "Speleológia és karsztológia." Irta: Balázs Dénes.	54.	"

Társulati élet.

MKBT. rendezvényei 1960. február 15-től

1960. április 15-ig /B.J.-B.D./	55.	"
Titkári órák. Társulati adminisztráció. /B.J.-B.D./	57.	"
Mi történt társulati életünkben a közgyűlés óta? /B.J.-B.D./	57.	"
Szakbizottságaink jelentik... /B.D./	59.	"

Társulati hírek.

Jogi tagdíjak. /B.J.-B.D./	60.	"
Jól sikerült az első barlangkutatóvizsga! /B.J./	61.	"
A közgyűlési tudósításból kimaradt... /B-s/	61.	"
Ősember-expedíció /B.D./	62.	"
Újabb barlangtérkép. /B.D./	62.	"

Szerkesztőségi közlemények.

	63.	"
--	-----	---